

Zhodnocení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27.08.1987, sp. zn. Cpjf 27/86, ECLI:CZ:NS:1987:CPJF.27.1986.1

Číslo: 26/1987

Právní věta: K některým otázkám výkladu a používání právní úpravy vztahů s mezinárodním prvkem v občanském soudním řízení a v řízení před státním notářstvím.

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 27.08.1987

Spisová značka: Cpjf 27/86

Číslo rozhodnutí: 26

Číslo sešitu: 9-10

Typ rozhodnutí: Zhodnocení

Hesla: Cizinci, Dědění, Devizové hospodářství, Dokazování, Doprava, Manželství, Manželství - rozvod, Měna, Náhrada škody, Náklady řízení, Neoprávněný majetkový prospěch, Opatrovník, Osvojení, Pobyt cizinců trvalý, Poplatky soudní, Pracovní poměr, Promlčení, Řízení před soudem, Řízení před státním notářstvím, Rozhodnutí soudu, Smlouvy mezinárodní, Styk rodiče s dítětem, Určování otcovství, Ústředí pro mezinárodně právní ochranu mládeže, Uznávání a výkon cizích soudních rozhodnutí, Výkon rozhodnutí, Výživné dítěte

Předpisy: 99/1963 Sb. 97/1963 Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 26

K některým otázkám výkladu a používání právní úpravy vztahů s mezinárodním prvkem v občanském soudním řízení a v řízení před státním notářstvím

(Ze zhodnocení poznatků z používání některých ustanovení zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, a mezinárodních smluv, projednaného a schváleného občanskoprávním kolegiem Nejvyššího soudu ČSSR 27. 8. 1987, [Cpjf 27/86](#))

Z usnesení pléna Nejvyššího soudu ČSSR z 15. 5. 1986, Plsf 1/86, vyplynul pro občanskoprávní kolegium úkol zhodnotit poznatky z používání některých ustanovení zákona č. 97/1963 Sb. (ve znění zákona č. 158/1969 Sb.), o mezinárodním právu soukromém a procesním, a mezinárodních smluv z této právní oblasti.

Cílem bylo podat na podkladě analýzy kladných i negativních poznatků a zkušeností z rozhodování

soudů a státních notářství o právních věcech s mezinárodním prvkem správný výklad těch ustanovení zákona č. 97/1963 Sb., která jsou v praxi soudů a státních notářství nejčastěji používána.

K tomuto účelu občanskoprávní kolegium Nejvyššího soudu ČSSR využilo vedle vlastních poznatků také poznatků, zkušeností i podnětů obsažených v podkladových zprávách Nejvyššího soudu České socialistické republiky (z 21. 2. 1986 sp. zn. Cpj 56/85) a Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky (z 19. 2. 1986 sp. zn. Cpj 14/86), jež byly zpracovány s využitím dílčích zpráv krajských soudů v ČSR i v SSR. Přihlíženo bylo i k četným poznatkům obsaženým ve zprávách ministerstva spravedlnosti ČSR a ministerstva spravedlnosti SSR z období 1983 – 1986.

Provedené zhodnocení poznatků se týká

- základních principů používání ustanovení zákona č. 97/1963 Sb. a mezinárodních smluv v rozhodovací i ostatní činnosti soudů a státními notářství,
- využívání a poskytování mezinárodní právní pomoci soudy a státními notářstvími,
- některých významnějších otázek projednávání a rozhodování v soudních věcech rodinněprávních, občanskoprávních a pracovněprávních i ve věcech notářských s mezinárodním prvkem,
- uznání a výkonu cizích rozhodnutí,
- některých dalších dílčích poznatků z vyřizování soudních a notářských věcí s mezinárodním prvkem.

1. Základní otázky používání ustanovení zákona č. 97/1963 Sb. a mezinárodních smluv v rozhodovací i ostatní činnosti soudů a státních notářství

A. Rozvoj mezinárodních vztahů přináší i větší rozsah posuzování a řešení právních otázek s mezinárodním prvkem. Tento prvek ovlivňující právní posouzení konkrétního společenského vztahu je dán v tom případě, že účastníkem právního vztahu je cizí státní příslušník nebo zahraniční organizace, že jeho předmětem je movitá nebo nemovitá věc v zahraničí, že ke vzniku, změně nebo zániku právního vztahu došlo v zahraničí, případně i to, že účastník vztahu má bydliště v cizině.

Důležité je posouzení otázek pravomoci čs. soudů (státních notářství) k řízení a rozhodování o věcech s mezinárodním prvkem, uznání a výkonu cizího rozhodnutí, vyžadování právní pomoci od justičních orgánů cizích států nebo poskytování právní pomoci těmto orgánům apod.

V uvedených věcech s mezinárodním prvkem:

1. Čs. soud (státní notářství) se zabývá především otázkou své pravomoci (srov. § 103 o. s. ř.).
2. Pokud jsou splněny předpoklady pro řízení a rozhodování z hlediska pravomoci čs. justičních orgánů a je dána příslušnost soudu (státního notářství), je třeba se zabývat tím, podle jakého právního řádu a podle jakých konkrétních norem je třeba právní vztah posoudit.
3. Jestliže se má na projednávaný právní vztah použít ustanovení právního řádu cizího státu, je třeba zjistit jeho znění a obsah.
4. Mezinárodní právní pomoc (výslech svědků, provedení znaleckého posudku, doručování apod.) je třeba žádat anebo poskytovat podle uzavřené mezinárodní smlouvy nebo podle ustanovení § 55 až § 58 zákona č. 97/1963 Sb.

Základním československým předpisem, z kterého je třeba v těchto směrech vycházet, je zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním (ve znění zákona č. 158/1969 Sb.).

Pramenem mezinárodního práva soukromého a procesního je i zákon č. 98/1963 Sb., o rozhodčím řízení v mezinárodním obchodním styku a o výkonu rozhodčích nálezů, který se činnosti soudů dotýká jak pokud jde o činnost pomocnou (§ 9, § 10 odst. 2 a § 13 citovaného zákona), tak i činnost kontrolní (§ 20 – § 24 téhož zákona), jakož i uznání a výkonu rozhodčích nálezů (§ 30 – § 33 téhož zákona); konflikt pravomoci mezi čs. soudy a rozhodci zvolenými rozhodčí smlouvou řeší i ustanovení § 106 o. s. ř.

Podle ustanovení § 2 zákona č. 97/1963 Sb. se jeho ustanovení použije, jen pokud nestanoví něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je Československá socialistická republika vázána. Jakmile tedy justiční orgán zjistí, že jde v konkrétním případě o věc s mezinárodním prvkem, posoudí především, zda existuje smluvní úprava mezi ČSSR a státem, jehož se tento prvek týká, a zda mezinárodní smlouva obsahuje úpravu vzájemné právní pomoci a pravomoci k řízení a k rozhodování o projednávané věci.

V současné době jde u dvoustranných smluv o smlouvu s Afghánistánem, vyhlášenou pod č. 44/1983 Sb., s Alžírskem, vyhlášenou pod č. 17/1984 Sb., s Albánií, vyhlášenou pod č. 97/1960 Sb., s Belgií, vyhlášenou pod č. 59/1986 Sb., s Bulharskem, vyhlášenou pod č. 3/1978 Sb., s Jugoslávií, vyhlášenou pod č. 207/1964 Sb., s Kubou, vyhlášenou pod č. 80/1981 Sb., s Kyprem, vyhlášenou pod č. 96/1983 Sb., s Francií, vyhlášenou pod č. 83/1985 Sb., s Maďarskem, vyhlášenou pod č. 91/1962 Sb., s Mongolskem, vyhlášenou pod č. 106/1978 Sb., s Německou demokratickou republikou, vyhlášenou pod č. 38/1957 Sb. (ve znění vyhlášky č. 133/1976 Sb.), s Polskem, vyhlášenou pod č. 66/1962 Sb., s Portugalskem, vyhlášenou pod č. 22/1931 Sb., s Rakouskem, vyhlášenou pod č. 9/1963 Sb., s Rumunskem, vyhlášenou pod č. 31/1959 Sb., s Řeckem, vyhlášenou pod č. 102/1983 Sb., se Sovětským svazem, vyhlášenou pod č. 95/1983 Sb., se Sýrií, vyhlášenou pod č. 8/1986 Sb., se Španělskem, vyhlášenou pod č. 18/1931 Sb., (a dále pod č. 58/1931 Sb. a č. 196/1933 Sb.), se Švýcarskem, vyhlášenou pod č. 9/1928., s Tuniskem, vyhlášenou pod č. 40/1981 Sb., s Tureckem, vyhlášenou pod č. 75/1933 Sb., s Velkou Británií, vyhlášenou pod č. 70/1926 Sb. (a dále pod č. 162/1938 Sb. a č. 18/1980 Sb.) a s Vietnamem, vyhlášenou pod č. 98/1984 Sb. Poukázat lze i na úmluvu o vykonatelnosti rozsudků ve věcech občanských a obchodních, která byla uzavřena s Itálií, jež byla vyhlášena pod č. 127/1926 Sb. (viz dále vyhlášku č. 172/1948 Sb. ve znění vyhlášky č. 42/1979 Sb.), a na úmluvu o uznání a výkonu soudních rozhodnutí, která byla uzavřena se Švýcarskem (vyhlášena byla pod č. 23/1929 Sb.), jakož i na úmluvu o uznání a výkonu soudních rozhodnutí se Španělskem a Portugalskem, vyhlášené pod č. 19/1931 Sb. a č. 23/1931 Sb.

Obdobně je třeba také posoudit, zda tu na řešenou věc nedopadá mnohostranná mezinárodní smlouva, kterou je ČSSR vázána (viz např. smlouvy uvedené v příloze 1 tohoto zhodnocení).

Soud dá zpravidla přednost úpravě podle dvoustranných smluv před smlouvami mnohostrannými (pokud v mnohostranné úmluvě nebylo dohodnuto jinak s účinností pro smluvní strany), neboť dvoustranné smlouvy řeší obvykle širší okruh právních vztahů mezi subjekty smluvních stran.

Není-li však v dvoustranné smlouvě stanoveno něco jiného, lze postupovat mezi týmiž státy jak podle dvoustranné smlouvy, tak i podle mnohostranné smlouvy, jimiž jsou oba státy vázány. Rozhodující je, který postup je v konkrétním případě účelnější, rychlejší a ekonomičtější; to platí jmenovitě pro využívání a poskytování právní pomoci.

Ministerstvo spravedlnosti SSR uvedlo např. ve směrnici č. 2459/1985-60 (uveřejněné pod č. 4 v částce 2 – 3/1985 Zbierky inštrukcií a oznámení Ministerstva spravodlivosti SSR), že ustanovení dvoustranných smluv o právní pomoci upravujících doručování písemností ve vztahu ke státu, jenž je

členem Dohody o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních (vyhlášené pod č. 82/1985 Sb.), se použijí pouze tehdy, bylo-li doručení podle této Dohody neúspěšné a jestliže to odůvodňují okolnosti případu.

Čs. soudy a státní notářství musí posuzovat právní účinnost norem mezinárodní smlouvy ve vnitrostátním právním řádu, která odůvodňuje jejich aplikaci a současně tak vylučuje užití ustanovení zákona č. 97/1963 Sb. Srov. k tomu např. sdělení č. 11/1986 ministerstva spravedlnosti SSR, kterým byl vydán přehled pro ČSSR platných mezinárodních dvoustranných smluv o úpravě právních vztahů a o právní pomoci (uveřejněné v částce 2/1986 Zbierky inštrukcí a oznámení Ministerstva spravodlivosti SSR).

Zásadně se na věci s mezinárodním prvkem aplikují ustanovení zákona č. 97/1963 Sb. Tento zákon současně v souladu s mezinárodními závazky československého státu závazně vymezuje předpoklady, za nichž nelze jeho ustanovení užít. Takovým předpokladem je odlišná úprava obsažená v mezinárodní smlouvě, kterou je ČSSR vázána (§ 2 citovaného zákona). Použití ustanovení tohoto zákona je přitom vyloučeno od okamžiku vázanosti československého státu danou mezinárodní smlouvou, jak je uveden ve vyhláškách ministerstva zahraničních věcí ČSSR, oznamujících vstup smlouvy v platnost pro ČSSR (srov. § 2 písm. e/ zákonného opatření č. 4/1962 Sb.).

Použití ustanovení zákona č. 97/1963 Sb. nepřichází v úvahu, jestliže z účinné mezinárodní smlouvy vyplývá odchylná úprava. Počátek její účinnosti, stanovený československým předpisem, tu tedy splývá s vázaností československého státu mezinárodní smlouvou, pokud sama smlouva u některých norem nestanoví jiný počátek účinnosti. Došlo-li ke změně pravomoci mezinárodní smlouvy (a v důsledku toho i ke změně pravomoci čs. soudu), je třeba postupovat zásadně podle nové (změněné) mezinárodní smlouvy.

B. Po vyřešení otázky, která právně účinná norma upravuje pravomoc čs. soudu (státního notářství) v konkrétní věci s mezinárodním prvkem, posoudí tento orgán otázku pravomoci a příslušnosti. Např. pokud je dána pravomoc čs. soudu pro rozvod manželství, je nutno se zabývat i tím, zda je dána pravomoc také pro řízení o úpravu výchovy a výživy nezletilých dětí pro dobu po rozvodu jejich rodičů.

K vymezení pravomoci čs. justičních orgánů vůči cizině dochází v mezinárodním právu procesním dvojím způsobem. Děje se tak jednak čs. právními předpisy, jimiž jsou vytyčeny meze tuzemské pravomoci justičních orgánů, které tvoří zároveň hranice jejich tzv. mezinárodní pravomoci. Na druhé straně dochází k tomu zároveň i nepřímým vymezením tzv. mezinárodní pravomoci nebo příslušnosti cizích orgánů. Tím pak jsou v poměru k ČSSR určeny (připuštěny) hranice jurisdikce justičních orgánů jednotlivých cizích států, a to s výslovným uvedením těch věcí, v nichž je cizí jurisdikce vyloučena (srov. § 39 odst. 1, § 43 odst. 1 a § 45 odst. 1 písm. c/ zákona č. 97/1963 Sb.). Takto čs. právem určené vymezení není však nezměnitelné. Může být modifikováno mezinárodní smlouvou, uzavřenou mezi ČSSR a jinými státy, a také platnou smlouvou prorogační (§ 37 odst. 3 zákona č. 98/1963 Sb.) nebo smlouvou rozhodčí (§ 2 – § 4 zákona č. 98/1963 Sb.) anebo i uznávanými pravidly mezinárodního práva veřejného (srov. § 47 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb.).

Vymezená pravomoc čs. justičních orgánů je zejména dotčena případy vynětí z pravomoci (imunita státu a osob, viz § 47 zákona č. 97/1963 Sb.).

Pokud nejde o výlučnou pravomoc čs. justičních orgánů (ve věcech prohlášení za mrtvého podle ustanovení § 43 odst. 1 téhož zákona a ve věcech projednání dědictví podle ustanovení § 45 odst. 1 písm. c/ tohoto zákona), pak je skutečnost, že ve věci pravomocně rozhodl cizí orgán, pokud je takové rozhodnutí v ČSSR uznáváno (§ 63 citovaného zákona), překážkou opětovného rozhodnutí čs. justičních orgánů o téže věci (§ 159 odst. 3 o. s. ř. a § 25 not. ř.).

V mezinárodních smlouvách vychází úprava pravomoci z vymezení kompetence orgánů smluvních stran, přičemž v některých případech se počítá s pravomoci orgánů obou (všech) smluvních stran.

Řízení a rozhodování je omezeno zpravidla úpravou překážky věci zahájené (litispendence) nebo věci rozsouzené (res iudicata) u orgánu, který by zahájil řízení po vzniku některé z těchto překážek (tak je tomu např. v čl. 18 Smlouvy mezi ČSSR a SSSR, vyhlášené vyhláškou č. 95/1983 Sb.).

V souvislosti s posuzováním pravomoci je třeba mít na zřeteli vynětí z pravomoci československých soudů a státních notářství (imunitu), které za stanovených předpokladů brání výkonu pravomoci, třebaže jde o otázky, k jejichž projednání by jinak čs. justiční orgány byly kompetentní. Vynětí z pravomoci justičních orgánů je třeba posuzovat stejně jako pravomoc samostatnou. Pokud ve vztahu k určitému státu není ČSSR vázána mezinárodní smlouvou upravující imunitu (viz např. Vídeňskou úmluvu o diplomatických stycích, vyhlášenou vyhláškou č. 157/1964 Sb., nebo Vídeňskou úmluvou o konzulárních stycích, vyhlášenou vyhláškou č. 32/1969 Sb.), je třeba vycházet zejména z ustanovení § 47 zákona č. 97/1963 Sb., které vymezuje pozitivním i negativním způsobem vynětí z pravomoci československých justičních orgánů. Je třeba mít na zřeteli i dvoustranné konzulární úmluvy, jimiž je ČSSR vázána, které upravují pro konzulární úředníky i pro další osoby imunitu na diplomatické úrovni (např. ministerstvo spravedlnosti SSR uvedlo seznam těchto konzulárních dohod ve sdělení č. 11/1986, uveřejněném v částce 2/1986 Zbierky inštrukcí a oznámení Ministerstva spravodlivosti SSR). Existenci diplomatické imunity je třeba v konkrétních případech zjišťovat prostřednictvím federálního ministerstva zahraničních věcí.

C. Problémem je posuzování pravomoci tam, kde ani mezinárodní smlouva, ani československé mezinárodní právo procesní (část II zákona č. 97/1963 Sb.) pravomoc československých justičních orgánů výslovně upravuje (např. ve věcech výživného zletilých dětí, ve věcech výživného manželů, ve věcech příspěvku na výživu rozvedených manželů, ve věcech práv autorských nebo práv k vynálezům a zlepšovacím návrhům). Východiskem je obdobné použití ustanovení § 37 a § 39 zákona č. 97/1963 Sb.

Příklady zvláštní úpravy pravomoci justičních orgánů, založené smlouvami o právní pomoci s členskými zeměmi RVHP, jsou uvedeny v příloze 2 tohoto zhodnocení.

Je-li určena pravomoc čs. justičního orgánu, nepůsobí již řízení před tímto orgánem zpravidla větší potíže, protože zásadně platí, že se v řízení před čs. soudem (státním notářství) uplatňují vlastní procesní předpisy (lex. fori; srov. § 48 zákona č. 97/1963 Sb.).

D. Pokud jde o aplikaci hmotněprávních norem, pak tedy i když mezinárodní smluvní úprava přichází i s přímou normativní úpravou některých otázek (srov. např. právní úpravu od úmrtí v čl. 41 Smlouvy mezi ČSSR a SSSR, vyhlášené vyhláškou č. 95/1983 Sb.), těžiště úpravy mezinárodního práva soukromého spočívá stále v ustanoveních určujících právní řád, který je třeba v jednotlivém případě použít (kolizní normy). Při řešení konkrétního případu občanskoprávního vztahu s mezinárodním prvkem je třeba kvalifikovat tak, aby mohl být zařazen pod některý z právních pojmů používaných v kolizní normě.

K určování právního řádu, jímž se ve věcech s mezinárodním prvkem řídí konkrétní právní vztah, slouží v kolizních normách tzv. hraniční určovatelé (ukazatelé, kolizní kritéria), z nichž se nejčastěji vyskytují:

Státní příslušnost (lex patriae), jež je jako hraniční určovatel používána zejména k určení právního řádu pro otázky způsobilosti k právům a právním úkonům, ve věcech dědictví, a v právu rodinném.

Místo bydliště (sídla) účastníka, které je užíváno zejména v závazkovém právu k určení práva, jež má

být použito.

Poloha věci (lex rei sitae) je jako určovatel používána k určení práva, jímž se řídí zejména věcná práva.

Místo úkonu (lex loci actus) se používá zvláště k určení práva rozhodného pro posouzení pracovní smlouvy.

Místo nedovoleného úkonu (lex loci delicti comissi) a místo vzniku škody (lex loci damni infecti) jsou užívána k určení práv rozhodných pro posouzení náhrady škody.

Právo místa soudu, úřadu (lex fori) je jako určovatel užíváno zejména v otázkách procesních, kdy rozhodující orgán aplikuje právo svého státu, ale i ve věcech hmotného práva.

Právo zvolené účastníky (lex electa) se zásadně užívá k určení závazkového a pracovního práva.

Mezinárodní právo soukromé v kolizních normách užívá i celou řadu jiných hraničních určovatelů, kterými lze v určitých právních otázkách přesněji odkázat na právní řád státu, podle něhož má být ve věci rozhodováno (např. ve věcech opatrovnických je někde namísto státní příslušnosti dítěte jako hraniční určovatel užíváno místo narození dítěte, státní občanství matky apod.). Smyslem těchto úprav je užití takového hraničního určovatele v kolizní normě, který od počátku nevzbuzuje při aplikaci pochybnosti o tom, na který právní řád navazuje (např. v některých případech může vznikat pochybnost o státním občanství dítěte, zpravidla však nebývá pochybnost o tom, kde se narodilo apod.).

Jestliže již soud ve věci s mezinárodním prvkem zjistil podle norem mezinárodního práva soukromého svou pravomoc a podle norem vnitrostátního práva pak i svou příslušnost, vyhledá nejprve v mezinárodních smlouvách, kterými je ČSSR vázána, popřípadě v zákoně č. 97/1963 Sb., příslušnou kolizní normu, která upravuje použití práva na projednaný právní vztah. Neobsahuje-li právní úprava přímou normu, ale jen kolizní normu, zvolí se podle hraničního určovatele v této normě právní řád toho státu, podle něhož je třeba věc posuzovat, a v takto určeném právním řádu je třeba vyhledat příslušné ustanovení vztahující se na danou věc. Ke zjištění obsahu cizího práva si soud (státní notářství) může vyžádat informaci od ministerstva spravedlnosti ČSR nebo SSR (§ 53 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb.). Ke zjištění cizího práva lze ustanovit i znalce z oblasti právních vztahů s cizinou; lze také uložit účastníku řízení, který se dovolává cizího práva, aby předložil text cizí normy.

Kolizní norma někdy odkazuje zpětně na československý právní řád nebo odkazuje na právní řád třetího státu. Ustanovení § 35 zákona č. 97/1963 Sb. připouští přijetí zpětného nebo dalšího odkazu za předpokladu, že to odpovídá rozumnému a spravedlivému uspořádání vztahu, o který jde (přijetí zpětného nebo dalšího odkazu by např. nemělo vést k odlišnému postavení účastníků smlouvy). Ustanovení § 35 citovaného zákona je třeba vykládat a aplikovat i v souvislosti s ustanovením § 34 téhož zákona, týkajícím se více právních oblastí téhož právního řádu. Zpětný odkaz podle ustanovení § 35 citovaného zákona se vztahuje i na kolizní normy.

Kolizní normy v mezinárodních smlouvách odkazují pouze na příslušné hmotné právo.

Pokud podle příslušné kolizní normy má být aplikováno cizí právo, je třeba se zabývat také tím, zda by účinky této aplikace nebyly v oblasti československého právního řádu zásadně nepřijatelné. Pokud by tomu tak bylo, nelze v konkrétní věci cizí právo aplikovat, a to bez ohledu na to, jaký pramen obsahoval kolizní normu odkazující na cizí právo. Platí tu tzv. výhrada veřejného pořádku (ordre public) upravená v ustanovení § 36 zákona č. 97/1963 Sb. Užití této výjimečné výhrady je závislé na

splnění všech předpokladů stanovených v tomto ustanovení. Jde především o případy, v nichž se účinky právního předpisu cizího státu, který by měl být aplikován, přiči zásadám společenského a státního zřízení ČSSR. Závažnost tohoto rozporu pak je vyjádřena tím, že musí jít o takové zásady, na nichž je nutno bez výhrady trvat. Nebylo by proto možné aplikovat cizí právní normu obsahující např. úpravu diskriminující ženy, národnost, rasu apod., ale i normu, jež by obsahovala ustanovení o tom, že není třeba účastníku řízení doručovat návrh na zahájení řízení.

Uplatnění výhrady veřejného pořádku je na místě i v těch případech uznání a výkonu cizích rozhodnutí, kdy bude zjištěno obcházení čs. zákona, tj. kdy ve snaze vyhnout se čs. kogentním předpisům, na nichž je třeba trvat, byla věc podřízena cizímu právnímu řádu anebo došlo takto stejným způsobem k založení jurisdikce justičního orgánu cizího státu.

Pro aplikaci některých norem v oblasti československého mezinárodního práva soukromého a procesního je rozhodné zachování vzájemnosti; postupuje se tedy podle normy cizího státu jen tehdy, je-li zaručeno, že cizí stát postupuje stejně. Zásada vzájemnosti se promítá zejména ve věcech právní pomoci (§ 56 zákona č. 97/1963 Sb.), v právním postavení cizinců (§ 32 téhož zákona), v úpravě nároků cizinců na osvobození od soudních poplatků a záloh (§ 50 a § 51 odst. 2 písm. b/ citovaného zákona), v úpravě uznávání a výkonu cizích rozhodnutí (§ 64 písm. e) citovaného zákona), ale i ve věcech projednání dědictví (§ 45 odst. 1 písm. a/ téhož zákona) apod. /1/ O vzájemnosti ze strany cizího státu vydává prohlášení ministerstvo zahraničních spravedlnosti (ČSR nebo SSR) v dohodě s federálním ministerstvem zahraničních věcí (§ 54 zákona č. 97/1963 Sb.).

Požadavek vzájemnosti se však neklade v případě uznání a výkonu cizího rozhodnutí ve věcech statusových (srov. § 64 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb.).

2. Využívání a poskytování mezinárodněprávní pomoci československými soudy a státními notářstvími

Právní pomoc ve styku s cizinou rámcově upravují ustanovení § 55 – § 62 zákona č. 97/1963 Sb. Tato úprava platí vzhledem k ustanovení § 2 zákona č. 97/1963 Sb. potud, pokud nestanoví něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je ČSSR vázána.

Instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR z 15. 1. 1982 čj. 1900/82-MO (uveřejněná v částce 11/1982 Sbírky instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti ČSR, ve znění instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR z 20. 3. 1986 čj. 1205/85-L, uveřejněné v částce 3/1986 téže Sbírky), kterou se upravuje styk s cizinou v oblasti právních vztahů a účast cizinců v řízení, a instrukce ministerstva spravedlnosti SSR ze 16. 12. 1980 č. 100/1980-L/M-v (uveřejněná v částce 1/1981 Zbierky inštrukcií a oznámení Ministerstva spravodlivosti SSR), o styku soudů a státních notářství SSR s justičními orgány a úřady cizích států v oblasti právních vztahů s cizinou a o postupu při vyřizování věcí s mezinárodním prvkem, ještě blíže konkretizují využívání a poskytování mezinárodní právní pomoci (srov. dále také např. směrnici ministerstva spravedlnosti SSR č. 2459/1985-60, uveřejněnou pod č. 4 v částce 2-3/1985 Zbierky inštrukcií a oznámení Ministerstva spravodlivosti SSR).

Citovaná instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR z 15. 1. 1982 uvádí (§ 4), že mezinárodní právní pomoc zahrnuje zejména žádosti justičních orgánů o doručení písemností v cizině, dožádání o provedení procesních úkonů v cizině a obdobné žádosti cizích orgánů vůči čs. justičním orgánům.

Konkrétní úprava mezinárodní právní pomoci mezi jednotlivými státy je obsahem řady dvoustranných i vícestranných mezinárodních smluv (viz k tomu zejména jejich přehled uvedený v přílohách č. 4 a 5 citovaných instrukcí ministerstva spravedlnosti ČSR a SSR, dále srov. k tomu sdělení č. 17, 18 a 19/1983 a č. 4/1984, uveřejněná v částkách 6 – 12/1983 a 1 – 8/1984 Sbírky instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti ČSR).

Z mnohostranných mezinárodních smluv je třeba uvést zejména tato tři úmluvy:

1. Úmluvu o civilním řízení, sjednanou v Haagu 1. 3. 1954, která vstoupila pro ČSSR v platnost 11. 8. 1966 a byla vyhlášena vyhláškou č. 72/1966 Sb.
2. Úmluvu o doručování soudních a mimosoudních písemností v cizině ve věcech občanských a obchodních, sjednanou v Haagu 15. 11. 1965, která vstoupila pro ČSSR v platnost 1. 6. 1982 a byla vyhlášena vyhláškou č. 85/1982 Sb. (srov. i sdělení č. 99/1982 Sb.).
3. Úmluvu o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních, sjednanou v Haagu 18. 3. 1970, která vstoupila pro ČSSR v platnost 11. 7. 1976 a byla vyhlášena vyhláškou č. 129/1976 Sb.

Pokud jde o vzájemný vztah těchto smluv, Úmluva vyhlášená pod č. 129/1976 Sb. upravuje provádění dokazování v cizině prostřednictvím orgánu cizího státu nebo prostřednictvím diplomatických zástupců, konsulárních úředníků a komisionářů. Při použití článku této Úmluvy je třeba mít na zřeteli, že podle čl. 29 Úmluvy vyhlášené pod č. 129/1976 Sb. byly ve vztazích mezi smluvními státy nahrazeny články 8 - 16 Úmluvy vyhlášené pod č. 72/1966 Sb. Naproti tomu Úmluva vyhlášená pod č. 85/1982 Sb. (ve znění redakčního sdělení č. 99/1982 Sb.) upravuje pouze vyřizování dožádání o doručení písemností do ciziny nebo o provedení důkazů a ve vztazích mezi smluvními státy této Úmluvy nahrazuje články 1 až 7 Úmluvy sjednané 1. 3. 1954 v Haagu (vyhlášené pod č. 72/1966 Sb.). Z Úmluvy o civilním řízení (vyhlášené pod č. 72/1966 Sb.) lze upozornit na to, že kromě otázek vyřizování dožádání o doručení písemností do ciziny nebo o provádění důkazů upravuje i otázky bezplatné právní pomoci a skládání jistot za náklady sporu; tato Úmluva upravuje vedle písemného styku justičních orgánů s příslušnými orgány dožadovaných států rovněž zvláštní formu nepřímého styku mezi státy, podle níž se doručování písemností a provádění dožádání uskutečňuje mezi členskými státy této Úmluvy také na žádost konsula dožadujícího státu, která je adresována orgánu dožadovaného státu (srov. i čl. 9 odst. 1 Úmluvy o doručování soudních i mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních, vyhlášené pod č. 85/1982 Sb., ve znění redakčního sdělení č. 99/1982 Sb.).

Další nejčastěji užívané mnohostranné mezinárodní úmluvy jsou uvedeny v příloze 1 tohoto zhodnocení.

Úpravu mezinárodní právní pomoci obsahují ovšem také dvoustranné mezinárodní smlouvy, jak na ně bylo již shora poukázáno viz str. 196/484).

Poskytování právní pomoci je výjimečně upraveno souběžně ve dvou smlouvách uzavřených mezi týmiž státy. Tak je tomu např. v Dohodě mezi vládou ČSSR a vládou SSSR ze 7. 2. 1969 (vyhlášené vyhláškou č. 20/1969 Sb.) a ve Smlouvě mezi ČSSR a SSSR z 12. 8. 1982 (vyhlášené vyhláškou č. 95/1983 Sb.).

Smlouvou mezi ČSSR a SSSR, vyhlášenou vyhláškou č. 95/1983 Sb., nepozbyla účinnosti Dohoda mezi vládou ČSSR a vládou SSSR, vyhlášená vyhláškou č. 20/1969 Sb. Ustanovení obou mezinárodních smluv platí souběžně a musí být vykládána ve vzájemné souvislosti. Ve vzájemném vztahu obou těchto smluv má Dohoda vyhlášená vyhláškou č. 20/1969 Sb. povahu smlouvy zvláštní, týkající se právní pomoci v otázkách bezprostředně souvisících s dočasným pobytem sovětských vojsk na území ČSSR (srov. čl. 1 bod 1 této Dohody), na rozdíl od Smlouvy mezi ČSSR a SSSR, vyhlášené vyhláškou č. 95/1983 Sb., která má povahu smlouvy obecné. V dohodě vyhlášené vyhláškou č. 20/1969 Sb. jde tedy o poskytování právní pomoci v těch případech, v nichž to je v bezprostřední možnosti sovětských orgánů v rámci jejich působnosti na území ČSSR (viz k tomu článek 1 bod 3 Dohody vyhlášené pod č. 20/1969 Sb.), na rozdíl od obecného vymezení působnosti československých a sovětských orgánů, jimž jinak obvykle náleží vzájemné poskytování právní

pomoci podle čl. 2 a čl. 3 Smlouvy vyhlášené pod č. 95/1963 Sb. Z toho vyplývá, že zjistí-li např. soud v občanském soudním řízení o nároku na náhradu škody uplatněném proti osobám uvedeným v článku 10 odst. 2 a v článku 11 odst. 2 Smlouvy vyhlášené pod č. 11/1969 Sb., které způsobily škodu, že tyto osoby vůbec nemají pobyt na území ČSSR sloužící k účelům sledovaným Smlouvou vyhlášenou pod č. 11/1969 Sb. ani Dohodou vyhlášenou vyhláškou č. 20/1969 Sb., potom se už neobracejí se žádostí o poskytnutí právní pomoci na sovětské orgány uvedené v čl. 1 bod 3 Dohody vyhlášené vyhláškou č. 20/1969 Sb., ale volí způsob styku s justičními orgány SSSR, jak je stanoven v člancích 2 a 3 Smlouvy vyhlášené vyhláškou č. 95/1983 Sb.

Mezinárodní právní pomoc se uskutečňuje jednak formou přímého styku a jednak formou zprostředkovaného (nepřímého) styku. Upraven je i styk prostřednictvím ústředních orgánů (viz § 3a instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR z 15. 11. 1982 čj. 1900/82-MO ve znění instrukce z 20. 3. 1986 čj. 1205/85-L, uveřejněné v částkách 11/1982 a 3/1986 Sbírky instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti ČSR, a čl. 1 odst. 3 směrnice č. 4, uveřejněné v částce 2 - 3/1985 Zbierky inštrukcií a oznámení Ministerstva spravodlivosti SSR).

Přímý styk mezi justičními orgány ČSSR a justičními orgány jiného státu je v současné době obsažen ve smluvní úpravě s Maďarskou lidovou republikou (viz vyhlášku č. 91/1962 Sb.), s Německou demokratickou republikou (viz vyhlášku č. 38/1957 Sb. ve znění vyhlášky č. 133/1976 Sb.) a s Polskou lidovou republikou (viz vyhlášku č. 66/1962 Sb.).

Přímo se stýkají čs. justiční orgány také se zastupitelskými úřady jiných států; např. státní notářství zasílají podle ustanovení § 3 odst. 2 instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR z 15. 11. 1982 čj. 1900/82-MO a podle ustanovení § 3 odst. 2 instrukce ministerstva spravedlnosti SSR ze 16. 2. 1980 čj. 100/1980-L/M-v zastupitelským úřadům socialistických států, uvedených v těchto instrukcích, oznámení o úmrtí občana některého z těchto států na území ČSSR, údaje o dědicích, o hodnotě dědictví tohoto zůstavitele, které je v ČSSR, a o projednávání těchto dědictví a o opatřeních učiněných k zajištění dědictví a k jeho vydání do ciziny. Zastupitelským úřadům těchto států zasílá státní notářství rovněž přímo oznámení o úmrtí občana těchto států na území ČSSR a o výsledku předběžného šetření o dědictví, není-li dána pravomoc čs. státního notářství k projednání dědictví, není-li dána pravomoc čs. státního notářství k projednání dědictví a řízení bylo zastaveno (§ 38 odst. 7 citované instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR a § 36 odst. 7 citované instrukce ministerstva spravedlnosti SSR). Uvedené instrukce ministerstev spravedlnosti ČSR a SSR také ve svých ustanoveních § 38 odst. 8 a § 36 odst. 7 předpokládají styk čs. státního notářství se zastupitelskými úřady jiných států v případech vydávání dědictví do ciziny.

Přímo zasílají čs. státní notářství také sdělení zastupitelským úřadům Maďarské lidové republiky a Socialistické federativní republiky Jugoslávie o dědictví, v němž přicházejí v úvahu jako dědicové maďarští nebo jugoslávští občané, a to i když zůstavitel nebyl maďarským či jugoslávským státním občanem (srov. čl. 8 konsulární úmluvy s Maďarskou lidovou republikou, vyhlášené vyhláškou č. 50/1974 Sb., a čl. 24 konsulární úmluvy s Jugoslávií, vyhlášené vyhláškou č. 42/1983 Sb.).

Zprostředkovaný (nepřímý) styk při poskytování mezinárodní právní pomoci se uskutečňuje prostřednictvím ministerstva spravedlnosti ČSR nebo ministerstva spravedlnosti SSR (viz § 2 instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR z 15. 11. 1982 čj. 1900/82-MO a § 4 instrukce ministerstva spravedlnosti SSR ze 16. 12. 1980 č. 100/1980-L/M-v), jež přicházejí do styku (na základě mezinárodních smluv) přímo s ministerstvy spravedlnosti (nebo orgány plnícími funkci těchto ministerstev). V současné době se tento styk uskutečňuje s těmito zeměmi: Afghánistánem, Alžírskem, Albánií, Belgií, Francií, Itálií, Jugoslávií, Kubou, Kyprem, Portugalskem, Rakouskem, Řeckem, Sýrií, SSSR, Španělskem, Švýcarskem, Tuniskem, Velkou Británií a Vietnamem.

Zprostředkovaný (nepřímý) styk se může uskutečňovat i prostřednictvím konzulátu dožadujícího

státu, který se pak obrací na ten státní orgán, jenž je označen dožádaným státem (srov. čl. 19 Úmluvy o civilním řízení, vyhlášené vyhláškou č. 72/1966 Sb., a čl. 9 Úmluvy o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních, vyhlášené pod č. 85/1982 Sb.). 2)

Citovaná instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR, kterou se upravuje styk s cizinou v oblasti právních vztahů a účast cizinců v řízení (uveřejněná v částce 11/1982 Sbírky instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti ČSR) a stejně tak již uvedená instrukce ministerstva spravedlnosti SSR o styku soudů a státních notářství SSR s justičními orgány a úřady cizích států v oblasti právních vztahů s cizinou a o postupu při vyřizování věcí s mezinárodním prvkem (uveřejněná v částce 1/1981 Zbierky inštrukcií a oznámení Ministerstva spravodlivosti SSR) upravují zejména: stanovení náležitostí dožádání do ciziny (§ 13 citované instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR a § 5 odst. 4 citované instrukce ministerstva spravedlnosti SSR), postup při vyřizování žádostí cizích justičních orgánů a úřadů o právní pomoc v ČSSR (§ 20 a § 21 citované instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR a § 14 citované instrukce ministerstva spravedlnosti SSR), postup při oznamování údajů do ciziny (§ 52 a § 51 citovaných instrukcí), návod k aplikaci Úmluvy o vymáhání výživného v cizině, vyhlášené vyhláškou č. 33/1959 Sb. (§ 26 citované instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR a § 23 citované instrukce ministerstva spravedlnosti SSR), postup státních notářství v řízení o dědictví s mezinárodním prvkem (§ 37 – § 48 a § 36 – § 47 citovaných instrukcí), návod při stanovení výzvy usnesením čs. soudu k učinění písemného prohlášení účastníka řízení (tzv. affidavitu), který je v cizině (příloha 9/F citované instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR a příloha 9 vzor E citované instrukce ministerstva spravedlnosti SSR), návod při provedení výslechu svědka v cizině prostřednictvím komisionáře (tzv. comission) jako osoby zmocněné k provedení tohoto výslechu (příloha 9/G citované instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR a příloha 9 vzor F citované instrukce ministerstva spravedlnosti SSR) a návod postupu při dožádání o výslech svědka v cizině formou sdělených otázek (tzv. letters rogatory), na které se žádá odpověď (příloha 9 vzor C citované instrukce ministerstva spravedlnosti SSR).

Ministerstva spravedlnosti ČSR a SSR prověřila postup soudů a státních notářství v ČSR a i v SSR při využívání a poskytování mezinárodní právní pomoci a poznatky uveřejnila v několika zprávách. Např. ministerstvo spravedlnosti ČSR zpracovalo v roce 1984 zprávu o postupu justičních orgánů ČSR ve věcech týkajících se mezinárodní právní pomoci (čl. 351/84-L) a v roce 1985 zprávu týkající se mezinárodní právní pomoci s Maďarskou lidovou republikou, Německou demokratickou republikou a Polskou lidovou republikou (č. 104/85-L). Také ministerstvo spravedlnosti SSR zpracovalo v roce 1982 zprávu o výsledcích prověrky vyřizování žádostí o dožádání cizích soudů (č. 51/1982-63).

Z hlediska zákonnosti postupu soudů a státních notářství při úkonech mezinárodní právní pomoci je třeba poukázat na ty náležitosti postupu těchto orgánů, které by mohly vyvolávat pochybnosti o platnosti nebo neplatnosti anebo o účinnosti či neúčinnosti úkonů mezinárodní právní pomoci:

1. Vzhledem k ustanovení § 13 odst. 1 písm. B/g jednacího řádu pro okresní a krajské soudy (Spravovacieho poriadku pre okresné a krajské súdy) nesmějí dožádání ve styku s cizinou vykonávat soudní tajemníci a justiční čekatelé. Uvedený jednací řád (Spravovací poriadok) byl vydán na základě zmocnění uvedeného v ustanovení § 374 o. s. ř. (instrukcí ministra spravedlnosti ČSR z 5. 6. 1973 čj. 417/73-L a instrukcí ministra spravedlnosti SSR z 18. 6. 1973 č. 15/1973-L), jejich vydání bylo oznámeno v částce 19/1973 Sb. a jde tedy o obecně závazný předpis. 3) Nedodržení uvedeného postupu podle tohoto předpisu může pak vést k námitkám účastníků řízení ohledně platnosti takových právních úkonů mezinárodní právní pomoci.

2. I když v některých případech, jak již bylo uvedeno, umožňuje mezinárodní smlouva přímý styk mezi orgány smluvních států, nelze z tohoto institutu mezinárodní právní pomoci dovozovat, že by se

v případech, kdy je tento přímý přípustný, mohly justiční orgány jedné smluvní strany obracet přímo na osoby nebo organizace (institute), které jsou na území druhé smluvní strany, mohou čs. justiční orgány např. doručovat písemností jen prostřednictvím svých diplomatických nebo konsulárních úřadů, a to za splnění předpokladů stanovených mezinárodními smlouvami.

Dodržování ustanovení mezinárodních úmluv o přímém styku orgánů smluvních států při mezinárodní právní pomoci je tedy třeba mít rovněž na zřeteli při posuzování např. toho, zda došlo k řádnému doručení písemností do ciziny.

3. Využívání a uskutečňování mezinárodní právní pomoci má i určité důsledky pro dokazování a pro hodnocení důkazů ve věcech s mezinárodním prvkem, které jsou projednávány čs. soudy (státními notářstvími). Jde tu zejména o otázku používání a hodnocení důkazů provedených způsobem písemného prohlášení účastníka (tzv. affidavitu) a způsobem svědeckého výslechu, který byl uskutečněn prostřednictvím tzv. komisionáře.

Podle ustanovení § 125 o. s. ř. mohou za důkaz sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjišťovat skutečný stav věci; přitom toto ustanovení dále příkladmo uvádí z důkazních prostředků zejména výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů a organizací, listiny, ohledání a výslech svědků. Zároveň toto ustanovení také uvádí, že není-li způsob provedení důkazů předepsán, určí jej soud.

Citované ustanovení tedy nebrání tomu, aby ke zjištění skutečného stavu věci, zejména při projednávání a rozhodování o občanskoprávních věcech s mezinárodním prvkem, bylo využito i takových důkazních prostředků, které obvykle v občanském soudním řízení před čs. soudy využívány nejsou, avšak v praxi soudů jiných zemí jsou známy a běžně uplatňovány, pokud ovšem jsou způsobilé ke zjištění skutečného stavu věci.

4. Provádění úkonů spojených s využíváním a poskytováním mezinárodní právní pomoci je svěřeno, jak již bylo zdůrazněno, jen soudcům a státním notářům. Tyto úkony jsou také zpravidla prováděny v rámci úkonů soudu (státního notářství) uskutečňovaných v průběhu občanského soudního řízení a v průběhu řízení před státním notářstvím, zejména při provádění důkazů. Nejde tu však o hodnocení důkazů ani o vlastní rozhodování soudce (senátu) nebo státního notáře.

Nelze proto spatřovat rozpor např. s ustanovením § 7 zákona č. 36/1964 Sb. o organizaci soudů a o volbách soudců (vyhlášeného ve znění se změnami a doplňky pod č. 19/1970 Sb.) o nezávislosti soudců při výkonu jejich funkce, jestliže jednak ministerstvo spravedlnosti ČSR nebo ministerstvo spravedlnosti SSR provádí dohled nad náležitostmi písemných úkonů při uskutečňování mezinárodní právní pomoci (§ 2 instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR čj. 1900/82-MO a § 4 instrukce ministerstva spravedlnosti SSR ze 16. 12. 1980 č. 100/1980-L/M-v) a jednak v některých případech rozhoduje i o tom, zda se mezinárodní právní pomoc uskuteční (srov. např. § 5 odst. 2 nebo § 52 citované instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR anebo § 17 nebo § 51 odst. 1 citované instrukce ministerstva spravedlnosti SSR).

Stejně je třeba hledět i na postup předsedů okresních soudů nebo krajských soudů, při němž jsou jim dožádání do ciziny předkládány k provedení kontroly náležitostí dožádání a pak teprve jsou odesílána buď v přímém styku justičním orgánům cizího státu (podle současné smluvní úpravy se to týká jen NDR, MLR a PLR) anebo prostřednictvím ministerstva spravedlnosti ČSR nebo ministerstva spravedlnosti SSR (srov. k tomu nyní i § 3 odst. 4 instrukce ministerstva spravedlnosti z 15. 11. 1982 čj. 1900/82-MO ve znění čl. I bod 3 instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR z 20. 3. 1986 čj. 1205/85-L, uveřejněné v částce 3/1986 Sbírky instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti ČSR).

3. Některé otázky projednávání a rozhodování v soudních věcech rodinněprávních,

občanskoprávních, pracovněprávních a ve věcech notářských s mezinárodním prvkem

Žaloby a návrhy, podané u čs. soudů (státních notářství) ve věcech rodinněprávních, občanskoprávních a pracovněprávních s mezinárodním prvkem, projednávají čs. soudy (státní notářství) tak, že je-li dána jejich pravomoc, postupují podle čs. procesních předpisů a při úvaze, zda má být použito předpisů hmotného práva československého nebo cizího, vycházejí z ustanovení zákona č. 97/1963 Sb., pokud ovšem není něco jiného stanoveného mezinárodní smlouvou, kterou je ČSSR vázána.

A. Výchozí otázkou při projednávání věcí s mezinárodním prvkem v občanském soudním řízení je posouzení otázky, zda je dána pravomoc čs. soudu (státního notářství) nebo zda věc náleží k projednání soudu jiného státu. Není-li tato otázka upravena mezinárodní smlouvou (§ 2 zákona č. 97/1963 Sb.), musí mít soud na zřeteli ta ustanovení zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním, jež upravují pravomoc čs. justičních orgánů (§ 37 a násl.).

Ve věcech rodinněprávních je dána pravomoc čs. soudu k řízení o rozvod manželství, o neplatnost manželství a o určení, zda tu manželství je či není, je-li alespoň jeden z manželů čs. občanem (jinak také za splnění výslovných podmínek uvedených v ustanovení § 38 odst. 2 zákona č. 97/1963 Sb.).

Věci výchovy a výživy nezletilých věcí (jakož i jiné věci týkající se nezletilců, srov. např. § 38 odst. 3 a § 49 zák. o rod) projednává čs. soud, jde-li o nezletilé děti, které jsou čs. občany, a to i tehdy, žijí-li v cizině (§ 39 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb.); článkem III zákona č. 158/1969 Sb. byla pravomoc v těchto věcech rozšířena na otázky výživného uplatňovaného proti čs. občanům, bydlí-li nezletilé dítě v cizině, jakož i na otázky zrušení nebo změny rozhodnutí čs. soudu o výživném, podal-li takový návrh čs. občan proti nezletilci bydlícímu v cizině.

Pravomoc čs. soudů ve věcech nezletilých cizinců žijících na území ČSSR je upravena v ustanovení § 39 odst. 3 zákona č. 97/1963 Sb.; pokud je v tomto ustanovení uváděno opatření nutné k ochraně majetku nezletilce (vedle opatření nutného k ochraně osoby nezletilce), bylo již dříve pod č. 137/1950 Sbírky rozhodnutí čs. soudů vyloženo, že za majetek nezletilého cizince tu nelze považovat nárok nezletilého cizince na výživné.

Ustanovení § 41 odst. 1, § 42 odst. 1 a § 43 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb. zakotvují pravomoc čs. soudů k projednání návrhů ve věcech osvojení, ve věcech omezení a zbavení způsobilosti k právním úkonům, ve věcech opatrovnických a ve věcech prohlášení za mrtvého zásadně v závislosti na tom, je-li osvojitel čs. občanem nebo týká-li se opatrovnictví a řešení způsobilosti k právním úkonům a prohlášení za mrtvého československého občana; výjimky z této zásady jsou stanoveny v ustanovení § 41 odst. 2, § 42 odst. 2 a § 43 odst. 2 zákona č. 97/1963 Sb.

Pravomoc čs. státního notářství k projednání dědictví je dána (§ 44 zákona č. 97/1963 Sb.), byl-li zůstavitel v době své smrti čs. občanem; předpokladem projednání dědictví po čs. občanu, pokud jde o jmění v cizině, je ovšem ta okolnost, zda je takový majetek vydáván čs. orgánům, nebo jestliže cizí stát přiznává takovým rozhodnutím čs. orgánů právní následky. Předpoklady pro projednání dědictví po cizinci jsou stanoveny v § 45 zákona č. 97/1963 Sb.

Pokud jde o umoření listin, je v § 46 zákona č. 97/1963 Sb. stanoveno oprávnění čs. státního notářství k umoření listiny vystavené v cizině v závislosti na právní následky umoření listiny v ČSSR.

Zákon č. 97/1963 Sb. i jednotlivé mezinárodní smlouvy stanoví otázku státního občanství jako jedno z nejdůležitějších hledisek pro posouzení pravomoci soudu (státního notářství). V případech, kdy účastník řízení má dvojí státní občanství (např. čs. občanství a cizí státní občanství), je pro posouzení otázky pravomoci rozhodující, že má čs. státní občanství.

Je třeba mít v této souvislosti na zřeteli i mezinárodní úmluvy, které zabraňují dvojímu státnímu občanství, nebo je odstraňují, pokud je jimi ČSSR vázána (srov. např. Úmluvu o státním občanství vdáných žen, vyhlášenou pod č. 72/1962 Sb., a z dvoustranných smluv např. smlouvy týkající se dvojího občanství, uzavřené s SSSR – viz vyhlášku č. 47/1958 Sb. ve znění vyhlášky č. 71/1981 Sb., s Bulharskem – viz vyhlášku č. 61/1975 Sb., s Maďarskem – viz vyhlášku č. 37/1961 Sb., s NDR – viz vyhlášku č. 37/1974 Sb., s Polskem – viz vyhlášku č. 71/1966 Sb.).

K otázce vynětí cizích států a osob, jež podle mezinárodních smluv nebo jiných pravidel mezinárodního práva anebo podle zvláštního čs. právního předpisu požívají v ČSSR imunitu, z pravomoci čs. soudů nebo státních notářství (§ 47 zákona č. 97/1963 Sb.) je třeba připomenout, že cizí stát nebo osoby uvedené v § 47 odst. 1 citovaného zákona se mohou dobrovolně podrobit pravomoci čs. soudu nebo státního notářství (§ 47 odst. 3 písm. d/ téhož zákona).

Např. v rozsudku Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 5 Cz 20/85 bylo správně zdůrazněno, že stejného rozsahu jako výsady a imunity diplomatických zástupců jsou výsady a imunity členů rodiny diplomatického zástupce (zejména manželky a dětí), ale že vysílající stát se může zříci vynětí z jurisdikce, pokud jde o diplomatické zástupce a osoby požívající imunity, přičemž toto zřeknutí musí být učiněno vždy výslovně.

Shledá-li čs. soud (státní notářství), že není dána jeho pravomoc pro projednání a rozhodnutí o věci s mezinárodním prvkem, zastaví řízení podle ustanovení § 104 odst. 1, věta první, o. s. ř. (srov. i § 25 not. ř.). Nemůže však věc postoupit soudu jiného státu; pouze v odůvodnění svého usnesení poučí účastníky o tom, že se mohou s návrhem obrátit na příslušný úřad v cizině.

B. Jestliže pro posouzení otázky s pravomocí čs. soudu (státní notářství) ve věcech s mezinárodním prvkem má význam státní občanství účastníků, případně jejich bydliště nebo pobyt, musí být v řízení před soudem (před státním notářstvím) tyto skutečnosti bezpečně doloženy.

Státní občanství se prokazuje občanským průkazem, cestovním pasem nebo osvědčením o státním občanství, popřípadě jiným obdobným dokladem. U účastníků řízení je třeba v některých případech (vzhledem k okolnostem případu) vyžadovat vyjádření ministerstva vnitra ČSR nebo ministerstva vnitra SSR o tom, zda došlo k odnětí čs. státního občanství (§ 7 zákona č. 194/1949 Sb. a § 14 zákonů č. 206/1968 Sb. a č. 39/1969 Sb.) anebo učinit dotaz na příslušný okresní národní výbor o tom, zda nedošlo k propuštění ze státního svazku ČSSR (§ 6 zákona č. 194/1949 Sb.).

Údaje o tom, zda se čs. občan v cizině zdržuje se souhlasem, popřípadě bez souhlasu čs. úřadů, nebo zda cizinec pobývá v ČSSR se souhlasem čs. úřadů, se zjišťuje prostřednictvím příslušných orgánů pasů a víz ve smyslu ustanovení zákona o cestovních dokladech č. 63/1965 Sb. a vyhlášky č. 44/1970 Sb. (ve znění vyhlášek č. 142/1971 Sb. a č. 7/1980 Sb.), kterou se provádí zákon o cestovních dokladech; pokud jde o pobyt cizinců na území ČSSR, provádí se šetření u orgánů uvedených v zákoně č. 68/1965 Sb. a ve vyhlášce č. 69/1965 Sb., upravujících pobyt cizinců na území ČSSR (viz zejména § 7 vyhlášky č. 69/1965 Sb.).

Skutečnost, zda čs. občan opustil území ČSSR bez povolení čs. úřadů se zjišťuje zpravidla dotazem na krajskou prokuraturu, v jejímž obvodu měl občan poslední bydliště před odchodem do zahraničí (srov. sborník I Nejvyššího soudu ČSSR, SEVT, Praha 1974, str. 509 – 510).

Otázkami dalších možností při zjišťování pobytu osob žijících v cizině (zejména pokud mají vyživovací povinnosti k nezletilým dětem žijícím v ČSSR) se podrobněji zabývá např. sdělení ministerstva spravedlnosti ČSR č. 23/1983, uveřejněné v částce 6 – 12/1983 Sbírky instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti ČSR.

V občanském soudním řízení o věcech s mezinárodním prvkem může přijít v úvahu i použití ustanovení § 29 odst. 2 o. s. ř. Již v rozhodnutí uveřejněném pod č. 21/1971 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek bylo zdůrazněno, že tomuto ustanovení opatrovníka musí předcházet šetření o tom, zda jsou dány předpoklady pro takový postup v řízení a zda není na místě jiné opatření (např. podle ustanovení § 29 o. z.). Neúplné vyšetření předpokladů pro ustanovení opatrovníka podle ustanovení § 29 o. s. ř. odporuje úpravě uvedené v tomto ustanovení a při vyřizování věcí s mezinárodním prvkem může vést k tomu, že celé řízení včetně vydaného rozhodnutí bude bezvýsledné, protože nebude v cizím státě uznáno s odůvodněním, že účastníku řízení byla odňata možnost účastnit se řízení a že mu vydané rozhodnutí nebylo řádně doručeno.

Je vážným porušením čs. právního řádu i zásad mezinárodního práva procesního, je-li věc s mezinárodním prvkem projednána tak, že návrh na zahájení řízení a předvolání k jednání, jakož i vydané rozhodnutí, nejsou řádně doručeny účastníku řízení nebo jeho zástupci (na základě plné moci, na základě zákona nebo na základě rozhodnutí soudu). Proto ustanovení opatrovníka účastníku řízení podle ustanovení § 29 odst. 2 o. s. ř. musí předcházet provedení pátrání po bydlišti (pobytu) účastníka řízení, jehož pobyt v cizině není znám nebo jemuž se nepodařilo písemnost doručit na známou adresu v cizině; toto šetření se provádí prostřednictvím orgánů národních výborů v místě posledního bydliště účastníka v ČSSR, prostřednictvím orgánů na pracovištích, kde byl účastník před odchodem do ciziny zaměstnán, výsledkem příbuzných účastníka, kteří žijí v ČSSR, vyžádáním spisů od soudních i jiných orgánů, u nichž probíhalo řízení ve věci, jež se týká účastníka, jehož pobyt v cizině není znám.

Postup státního notářství v řízení o uvedených případech byl již vyložen pod č. 34/1976 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (str. 503 - 505), jakož i ve sborníku I Nejvyššího soudu ČSSR, SEVT, Praha 1974 (str. 509 - 510).

V občanském soudním řízení i v řízení před státním notářstvím o věcech s mezinárodním prvkem je účelné využívat postupu podle ustanovení § 49 odst. 2 o. s. ř. o možnosti uložit účastníku řízení, který žije v cizině, aby si zvolil zástupce v ČSSR pro přijímání písemností, protože tento postup může podstatně urychlit průběh řízení i dobu doručování písemností v případech, v nichž by doručování účastníku bylo spojeno s obtížemi nebo s průtahy; za obtíž a průtahy nelze považovat jen samu skutečnost, že se účastník zdržuje mimo ČSSR. Tento postup však musí vycházet z uvážení povahy projednávané věci i možnosti styku soudu (státního notářství) s účastníkem řízení cestou mezinárodní právní pomoci podle mezinárodních smluv nebo ve smyslu ustanovení zákona č. 97/1963 Sb. Postup podle ustanovení § 49 odst. 2, věta druhá, o. s. ř. nepřichází v úvahu v těch případech, v nichž účastník řízení žijící v cizině uplatní důvodné námitky proti tomuto postupu. Jestliže si účastník nezvolil zástupce pro přijímání písemností, ukládají se pro něho u soudu s účinky doručení všechny písemnosti. Nic však nebrání tomu, aby se zejména návrh na zahájení řízení, předvolání k jednání, při němž má být proveden výslech účastníka, a rozhodnutí ve věci i v takovém případě účastníku doručovaly.

Již bývalým Nejvyšším soudem bylo poukázáno na to, že je závažným porušením práv účastníků řízení takový postup soudu, při němž je provedeno jednání v nepřítomnosti účastníka řízení, aniž je mu doručení vykázáno a doklad o doručení není ve spise připojen (srov. sborník I Nejvyššího soudu ČSSR, SEVT, Praha 1974, str. 28). V řízení o věcech s mezinárodním prvkem nelze takto postupovat tím spíše, že je třeba dbát o to, aby rozhodnutí bylo v cizím státu uznáno. Při předvolání účastníka, jemuž je doručováno s využitím mezinárodní právní pomoci prostřednictvím justičních orgánů, je třeba při doručování předvolání k jednání počítat se stanovením jednání na takový termín, který reálně odpovídá době, již si uskutečnění této mezinárodní právní pomoci vyžádá. Nelze mít námitky proti praxi stanovit jednání, k němuž je účastník v cizině předvoláván, zároveň i v náhradním termínu, a to pro případ, že by nebylo dožádání do prvního termínu vyhověno. Tyto stanovené termíny jednání musí být ovšem určeny posloupně; nejde o termíny dané na výběr; pozdější termín

přichází v úvahu jen tehdy, nebylo-li dožádání do prvního určeného termínu jednání vyhověno.

C. Zákon č. 97/1963 Sb. stanoví, že podle hmotněprávních ustanovení československého práva se posuzují zejména věcná práva k nemovitostem v ČSSR, jakož i k věcem movitým na území ČSSR (§ 5), dále právo vydržení, byla-li věc na začátku vydržecí doby na území ČSSR (§ 8), a nárok na náhradu škody, vznikla-li škoda na území ČSSR (§ 15), nešlo-li ovšem o porušení povinnosti vyplývajících ze smluv a jiných právních úkonů. Vždy se také použije ohledně nemovitostí v ČSSR ustanovení čs. práva o zápisech do veřejných knih (§ 7).

Stanoveno je rovněž, že poměry z pracovní smlouvy se řídí, pokud se účastníci nedohodnou jinak, čs. právem, vykoná-li pracovník práci ČSSR (§ 16 odst. 1), přičemž na pracovní poměry pracovníků dopravních podniků se vztahuje zvláštní úprava obsažená v ustanoveních § 16 odst. 2 zákona č. 97/1963 Sb.

V rodinněprávních vztazích se řídí způsobilost uzavřít manželství čs. právem jen u čs. občanů; forma uzavření manželství se řídí právem místa, kde se manželství uzavírá, avšak k platnosti sňatku čs. občana je třeba zachovávat vždy občanskou formu (§ 20). Také osobní a majetkové vztahy manželů, z nichž alespoň jeden je čs. občanem, se řídí čs. právem (§ 21 odst. 1); totéž se týká i zrušení manželství rozvodem (k tomu přistupuje navíc i použití čs. práva v těch případech, v nichž manželé jsou občany různých států nebo v nichž by cizí právo nedovolovalo zrušení manželství rozvodem anebo jen za okolností mimořádně těžkých, avšak jen tehdy, jestliže manželé nebo alespoň jeden z nich žije v ČSSR delší dobu).

Ustanovení čs. právního předpisu lze použít např. i tehdy, žije-li nezletilé dítě – cizí státní příslušník v ČSSR a předmětem řízení je určení nebo popření otcovství; musí tu však být splněna podmínka, že je to v zájmu dítěte (§ 23 odst. 2).

Hledisko zájmu nezletilého dítěte – cizího státního příslušníka, které žije v ČSSR, umožňuje použít čs. právo i na posouzení vztahů mezi rodiči a dětmi včetně výchovy a výživy (§ 24 odst. 1).

Čs. právo lze použít i na osvojení nezletilého dítěte cizím státním příslušníkem, jestliže by cizí právní řád, kterého by jinak bylo třeba použít, osvojení nedovoloval anebo jen za okolností mimořádně tíživých a osvojitelé (nebo alespoň jeden z osvojitelů) žije delší dobu v ČSSR (§ 26 odst. 2).

Je-li čs. soud opatrovnickým soudem (soudem péče o nezletilé) nezletilého dítěte, pak se vždy právní poměry mezi opatrovníkem a nezletilým dítětem řídí čs. právem (§ 30) bez ohledu na státní příslušnost nezletilce i opatrovníka.

V dědickém právu se bude podle čs. práva posuzovat v některých případech pouze forma závěti, a to v tom smyslu, že bude stačit, aby závěť učiněná na území ČSSR odpovídala ustanovení § 476 o. z., třebaže šlo o závěť pořízenou cizím státním občanem.

Naproti tomu je třeba mít na zřeteli ty právní vztahy, u nichž zákon č. 97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním upravuje nutnost použít cizího právního řádu (nestanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného).

Jde-li o posouzení způsobilosti k právům a k právním úkonům (§ 3 odst. 1), použije se právo, jehož je osoba příslušníkem, a výjimka z této zásady je dána (§ 3 odst. 2) jen ohledně právního úkonu učiněného cizincem v ČSSR, kdy totiž pro čs. soud (státní notářství) postačí, je-li osoba k úkonu způsobilá podle čs. práva.

Právní poměry dědické se řídí právním řádem státu, jehož byl zůstavitel příslušníkem v době smrti (§ 17).

Povinnost přijmout a zastávat funkci opatrovníka nad nezletilým dítětem se řídí právním řádem státu, jehož je opatrovník příslušníkem (§ 29). Čs. soud tedy může např. ustanovit opatrovníka nezletilému dítěti, které je čs. občanem, nežije-li ani jeden z jeho rodičů (§ 78 zák. o rod.), a to i když nezletilec bydlí v cizině.

Z ustanovení právního řádu cizího státu se zásadně používají jeho hmotněprávní ustanovení, jde-li o osvojení v případech, kdy osvojitel je cizím státním příslušníkem (§ 26 odst. 1), stejně tak jako jde-li o vztahy mezi rodiči a dětmi a dítě je příslušníkem cizího státu (§ 24 odst. 1), jakož i jde-li o zrušení manželství rozvodem a manželé jsou v době zahájení řízení cizími státními občany (§ 22 odst. 1). Také podmínky vzniku a zániku opatrovnictví nad nezletilými se řídí právním řádem státu, jehož je nezletilý příslušníkem (§ 28). Výjimky ze zásady této kolizní úpravy jsou uvedeny (jak již bylo shora na to poukázáno) v ustanoveních § 26 odst. 3, § 24 odst. 2, věta druhá, § 22 odst. 1, věta druhá, a odst. 2 a § 30 zákona č. 97/1963 Sb.

Správně dospěl např. městský soud v Praze v rozhodnutí sp. zn. 20 Co 473/78 k závěru, že nelze povolit nezrušitelné osvojení nezletilého dítěte, jestliže právní řád státu, jehož je jeden z osvojujících manželů příslušníkem, tento způsob osvojení neupravuje, ledaže by byly splněny zákonné předpoklady uvedené v ustanovení § 26 odst. 3 zákona č. 97/1963 Sb., že totiž osvojitel nebo alespoň jeden z osvojujících manželů žije v ČSSR delší dobu.

Mezinárodní smlouva v některých případech upravuje odlišně kolizní ustanovení týkající se použití ustanovení právního řádu některé ze smluvních stran. Ve Smlouvě mezi ČSSR a SSSR o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních (vyhlášené vyhláškou č. 95/1983 Sb.) se např. v oblasti rodinněprávních vztahů stanoví, že právní vztahy mezi rodiči a dětmi se řídí právním řádem smluvní strany, na jejímž území dítě trvale žije; v oblasti dědických vztahů je v této Smlouvě upraveno, že dědění movitého majetku se řídí právním řádem té smluvní strany, na jejímž území měl zůstavitel poslední bydliště.

Jestliže soud (státní notářství) použije při rozhodování o projednávané věci hmotněprávních ustanovení cizího státu anebo naopak použije ustanovení československého práva na řešení věcí s mezinárodním prvkem, je třeba, aby své rozhodnutí konkrétně odůvodnil.

Správně poukázal např. krajský soud v Ostravě v rozhodnutí sp. zn. 13 Co 582/82 na to, že v odůvodnění rozhodnutí soudu o věcech s mezinárodním prvkem musí být výslovně uvedeno a zdůvodněno, na jakém právním základě posoudil soud otázku pravomoci čs. nebo cizího soudu a otázku aplikace čs. nebo cizího právního řádu; jinak je totiž takové rozhodnutí v uvedeném směru nepřezkoumatelné.

V ustanoveních § 22 odst. 2, § 38 odst. 2 písm. b) a § 41 odst. 2 písm. b) zákona č. 97/1963 Sb. je uveden pojem pobytu nebo žití v ČSSR „delší dobu“. Tento pojem není v praxi soudů vykládán jednotně. Jde tu o takovou dobu, která se svým trváním blíží úmyslu zdržovat se v určitém místě trvaleji a nikoliv jen krátce, přechodně. Pobyt tohoto druhu by tedy neměl trvat kratší dobu než jeden rok.

Pokud je pro použití čs. právního řádu nebo cizího právního řádu rozhodné státní občanství, pak je pro posouzení čs. státního občanství sama o sobě nerozhodná skutečnost, že se čs. občan zdržuje v cizině, a to i bez souhlasu čs. orgánů. Soud si ovšem musí u těchto osob ověřit, zda u nich nedošlo k odnětí státního občanství nebo k propuštění ze státního svazku (ve smyslu ustanovení § 6 a § 7 zákona č. 194/1949 Sb. i § 14 zákonů č. 206/1968 Sb. a č. 39/1969 Sb.).

Došlo-li v případě konkrétní fyzické osoby ke změně ve státním občanství, je pro čs. soud rozhodný stav v době rozhodování (§ 154 odst. 1 o. s. ř.). Z toho je třeba potom vycházet i ohledně doby před

touto změnou státního občanství. Také došlo-li ke změně kolizního ustanovení (např. v nově uzavřené mezinárodní smlouvě), je pro soud rozhodný stav v době rozhodování, i pokud jde o použití ustanovení hmotného práva čs. právního řádu nebo cizího právního řádu.

D. Při provádění dokazování v řízení před čs. soudy (nebo před státními notářstvími) ve věcech s mezinárodním prvkem s využitím mezinárodní právní pomoci dochází k určitým potížím při výslechu účastníků, výslechu svědků a při provádění důkazů znaleckým posudkem. 4)

Vzhledem k rozdílnosti právních úprav jednotlivých cizích států i vzhledem k ustanovení Úmluvy o provádění důkazu v cizině ve věcech občanských a obchodních (vyhlášené vyhláškou č. 129/1976 Sb.) je vhodné v žádosti o provádění výslechů účastníků a výslechu svědků prostřednictvím dožádaných cizích soudů uvést připravené otázky, na které má být výslech zaměřen.

Ustanovení § 125 o. s. ř. neodporuje, aby ke zjištění skutečného stavu věci bylo využito i takových důkazních prostředků jako např. písemného prohlášení účastníka k výzvě soudu (tzv. affidavitu), svědeckého výslechu uskutečňovaného prostřednictvím tzv. komisionáře, popřípadě využití v cizině již provedeného shromažďování důkazů ve stádiu před zahájením řízení (tzv. pre-trial discovery documents).

Při provádění důkazu znaleckým posudkem s krevní zkouškou účastníků je třeba důsledně postupovat podle ustanovení § 17 instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR z 15. 11. 1982 čj. 1900/82-MO (v částce 11/1982 Sbírky instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti ČSR) anebo podle ustanovení § 11 instrukce ministerstva spravedlnosti SSR z 18. 12. 1980 č. 100/1980-L/M-v (v částce 1/1981 Zbírky inštrukcí a oznámení Ministerstva spravedlnosti SSR); viz k tomu např. i článek 20 směrnice ministerstva spravedlnosti ČSR z 15. 2. 1973, čj. 10/73 – kontr. (v částce 3 – 4/1973 Sbírky instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti ČSR) o organizaci, řízení a kontrole znalecké a tlumočnické činnosti.

Již v dožádání o provedení krevní zkoušky je na místě uvést také žádost o upozornění osoby, u níž má být krevní zkouška provedena, na následky, které bude mít její odmítnutí podrobit se provedení této zkoušky. Následky budou spočívat v tom, že u osoby žijící ve státě, jehož právní řád připouští donucení k provedení odběru krve, by čs. soud mohl následně přikročit k použití pořádkového opatření podle ustanovení § 53 o. s. ř. (srov. k tomu rozhodnutí uveřejněné pod č. 29/1973 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek); u osoby žijící na území státu, jehož právní řád nepřipouští použití donucovacích opatření k vynucení odběru krve (např. v Jugoslávii), budou následky spočívat v tom, že se čs. soud bude muset při posuzování důvodnosti žaloby spokojit s ostatními provedenými důkazními prostředky bez použití důkazu krevní zkouškou, který může být v některých případech důkazem zcela vylučujícím (srov. k tomu č. 20/1980 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 315 až 317). K tomu, aby se osoba žijící v cizině, jež se má podrobit krevní zkoušce, dostavila k odběru krve k československému znalci, může být čs. soudem pouze vyzvána, avšak tato povinnost jí nemůže být uložena.

E. Ve věcech rodinněprávních s mezinárodním prvkem přicházejí v praxi soudů zejména věci rozvodu manželství, věci úpravy výchovy a výživy nezletilých dětí, věci určení otcovství a věci osvojení.

Ve věcech rozvodu manželství, v nichž jde o manželství čs. občana uzavřené v cizině, je třeba především dbát o ověření skutečnosti, zda při uzavření manželství byla zachována občanská forma (§ 20 odst. 2 zákona č. 97/1963 Sb.). Výjimka není možná ani v tom případě, když právní řád státu, na jehož území k uzavření sňatku čs. občana došlo, nezná jiný způsob uzavření manželství než formou náboženského obřadu. V některých zemích jsou ve státních matrikách (např. v USA /tzv. vital statistic/ nebo v Kanadě) zapisována jak manželství uzavřená před příslušným státním oddávajícím orgánem, tak i manželství uzavřená před církevním činitelem; je proto třeba dokladům o uzavření

manželství v cizině věnovat v uvedeném smyslu pozornost a požadovat předložení těchto dokladů i v překladu, pořízeném tlumočnickem zapsaným v seznamu tlumočnicků (ve smyslu ustanovení § 7 zákona č. 36/1967 Sb.).

Způsobilost cizince k uzavření manželství se posuzuje vždy podle právního řádu státu, jehož je tento cizinec příslušníkem (srov. § 19 zákona č. 97/1963 Sb.).

Také posouzení otázky, zda se forma v cizině uzavřeného manželství řídila právem místa, kde bylo manželství uzavřeno (§ 20 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb.), bývá v jednotlivých případech náročná, zejména v případech tzv. konzulárních sňatků. Čs. občan může v cizině uzavřít manželství jednak před čs. orgánem k tomu zmocněným (§ 5 zák. o rod.) nebo před státním orgánem zmocněným k tomu právním řádem země, kde se manželství uzavírá. Jestliže by tedy např. uzavřel čs. státní občan manželství v cizině na území jednoho státu před zastupitelským úřadem dalšího cizího státu, pak by šlo o platně uzavřený sňatek jen v tom případě, když by právní řád státu, na jehož území byl sňatek uzavřen, obsahoval pozitivní právní úpravu, jež by umožňovala uzavírání manželství mezi cizími státními příslušníky před zmocněným orgánem jiného cizího státu.

Pokud by byl podán návrh na rozvod manželství ve věci, v níž je dána jak pravomoc čs. soudu podle ustanovení zákona č. 97/1963 Sb., tak i pravomoc soudu cizího státu podle právního předpisu tohoto státu, a řízení o rozvod bylo již u cizího soudu zahájeno, uváží čs. soud možnost přerušení řízení o rozvod manželství, které u něho probíhá, a to ve smyslu ustanovení § 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř. Přihlíží přitom k ustanovení § 68 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb. a zabývá se i tím, zda v důsledku prorogace nebyla založena výlučná pravomoc cizího soudu. Nejde tu však o překážku již zahájeného řízení ve smyslu ustanovení § 83 o. s. ř. (pokud ovšem by nebylo stanoveno něco jiného v mezinárodní smlouvě).

Bylo-li manželství účastníků rozvedeno cizím soudem a některý z účastníků řízení, který je čs. občanem, podá u čs. soudu návrh na rozvod tohoto manželství s odůvodněním, že nebyla dána pravomoc cizího soudu k projednání návrhu na rozvod manželství, jsou tu dány podmínky k projednání takového návrhu jen v tom případě, jestliže byl návrh na uznání uvedeného rozhodnutí cizího soudu zamítnut Nejvyšším soudem ČSSR.

Ve věcech vyplývajících ze vztahů mezi rodiči a dětmi (§ 24 zákona č. 97/1963 Sb.) přicházejí v praxi soudů často ty případy, kdy rodič nezletilého dítěte, žijícího v ČSSR, má bydliště nebo pobyt v cizině.

Již v rozhodnutí uveřejněném pod č. 10/1951 Sbírky soudních rozhodnutí čs. soudů byl uveden právní názor, že opustil-li rodič nezletilého dítěte, který je čs. občanem, území ČSSR bez souhlasu čs. orgánů a zanechal tu dítě, jde o hrubé zanedbání rodičovské povinnosti. Taková skutečnost musí být v uvedeném smyslu posouzena soudem při rozhodování o výchově nezletilého dítěte, případně při rozhodování o zásahu do rodičovských práv takového rodiče (rodičů).

V rozhodnutí uveřejněném pod č. 8/1971 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek bylo také vyloženo, jak přistupovat k posuzování návrhu na udělení souhlasu k podání žádosti o povolení vystěhování nezletilého dítěte do ciziny, je-li v této otázce mezi rodiči neshoda. V tomto řízení soud neřeší otázku, který z rodičů má lepší schopnosti a možnosti dítě vychovávat, nýbrž hodnotí, jaké důsledky pro další vývoj dítěte by mělo případné vystěhování se z ČSSR z hlediska zájmů dítěte v souladu se zájmy společnosti, z hlediska výkonu práv a povinností rodiče a z hlediska vztahů mezi rodiči a dětmi.

Schválení soudu péče o nezletilé si vyžaduje podání žádosti příslušnému čs. orgánu o vystěhování nezletilého dítěte (jež je čs. občanem), které učinil za nezletilce opatrovník, jenž byl dítěti podle ustanovení § 78 zák. o rod.

Důležitou otázkou při určování výživného pro nezletilé dítě, které je čs. občanem a má bydliště na území ČSSR, vůči rodiči bydlícímu v cizině, je stanovení povinností platit výživné buď v čs. korunách, nebo v peněžní jednotce (měně) států, na jehož území má bydliště osoba povinná k plnění výživného. Tato otázka byla vyložena ve stanovisku, a ve zhodnocení praxe soudů, jež byly uveřejněny pod č. 29/1974 a č. 26/1980 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. Zdůrazněno bylo především, že určujícím kritériem pro stanovení výživného v cizí měně je zejména to, zda takové rozhodnutí povede k rychlé a účinné ochraně práv nezletilého dítěte; v případech, v nichž ze soudem získaných poznatků vyplývá závěr, že by uvedený postup nevedl k tomuto očekávanému cíli, rozhodne soud o stanovení výživného v čs. korunách. Vyložen byl také postup soudu při zjišťování podkladů pro určení výživného v cizí měně a dále bylo vysvětleno, že při ekvivalentním vyjádření výživného v cizí měně je nutno vycházet z kursovního lístku, vydaného Státní bankou československou, přičemž lze přihlížet i k tomu, že při placení výživného z ciziny v peněžní měně jiného státu může oprávněný obdržet odběrní poukázky PZO Tuzex ve stanoveném poměru vůči Kčs, jenž vychází z ustanovení vyhlášky č. 8/1981 Sb. Při rozhodování o výživném bere čs. soud v úvahu ty platby výživného, které jsou z ciziny poskytovány a v ČSSR přijímány v souladu s ustanoveními čs. předpisů o devizovém hospodářství (zákon č. 142/1970 Sb. a vyhlášky č. 143/1970 Sb.).

Také při určování úhrady výživného pro osobu žijící v cizině je nutné přihlížet k tomu, zda určená částka může být pokládána za přiměřenou z hlediska své kupní síly (srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 12/1959 Sbírky rozhodnutí čs. soudů).

Jestliže rodič žijící v cizině má např. ze dvou svých dětí jedno (jež je čs. občanem) ve své výchově a druhé dítě (jež je rovněž čs. občanem) má bydliště v ČSSR a je ve výchově druhého z rodičů nebo jiné osoby, je třeba mít především na zřeteli úpravu pravomoci čs. soudů podle ustanovení § 39 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb. (ve znění zákona č. 158/1969 Sb.). Avšak i tehdy, rozhoduje-li soud v takovém případě o výživném pouze pro nezletilé dítě žijící v ČSSR, nemůže vzhledem k ustanovení § 97 odst. 2 zák. o rod. uplatnit nějaké kompenzování výživného ohledně těchto dvou nezletilých dětí s poukazem na to, že jedno z dětí je u rodiče v cizině a druhé u rodiče v ČSSR (případně u jiné osoby v ČSSR).

U osoby, která má povinnost platit výživné vůči nezletilému dítěti, žijícímu v ČSSR, a vystěhovala se do ciziny, lze rovněž s uvážením okolností konkrétního případu přihlížet ve smyslu ustanovení § 96 odst. 1, věta druhá, zák. o rod. k tomu, že se vystěhováním z ČSSR vzdala bez důležitějšího důvodu výhodnějšího zaměstnání nebo majetkového prospěchu v ČSSR.

V souvislosti s povoleným vystěhováním čs. občana do zahraničí dochází někdy k dohodám mezi rodiči o úhradě výživného na delší dobu jednorázovým zaplacením větší částky peněz. K této otázce bylo již v rozhodnutích uveřejněných pod č. 46/1955 Sbírky rozhodnutí čs. soudů a pod č. 23/1982 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek vysvětleno, že ustanovení zákona o rodině 5) o výživném neodpovídá taková dohoda rodičů nezletilého dítěte, podle níž se jeden rodič zavazuje složit ve prospěch nezletilého jednorázově částku k plné úhradě výživného do doby zletilosti dítěte, a to jednou provždy. Naproti tomu dohoda o zaplacení peněžní částky (popřípadě o jejím složení do notářské úschovy) k úhradě výživného na delší dobu s výhradou změny poměrů může být mezi rodiči uzavřena a soudem schválena. Změní-li se poměry a uhrazená (složená) částka bude vyčerpána měsíčním výživným podle dohody nebo podle rozhodnutí soudu, může soud opět uložit rodiči další placení výživného.

Z praxe soudů při rozhodování některých konkrétních věcí týkajících se vztahů mezi rodiči a dětmi lze uvést některé případy výkladu a použití jednotlivých ustanovení mezinárodních smluv.

Např. ve věci sp. zn. P 137/81 obvodního soudu pro Prahu 9 byla řešena otázka nové úpravy výživného pro nezletilé dítě, které je státním občanem SSSR a žije na území ČSSR. Soudy obou

stupňů vycházely v této věci z právního názoru, že tu bylo nutno ve smyslu ustanovení § 24 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb. použít hmotněprávního ustanovení podle sovětské úpravy, a to vzhledem ke státnímu občanství dítěte. Rozsudkem Nejvyššího soudu České socialistické republiky sp. zn. 5 Cz 11/84 byly však rozsudky soudů obou stupňů zrušeny s tím, že nebylo přihlédnuto k článku 30 Smlouvy mezi ČSSR a SSSR o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních (vyhlášené vyhláškou č. 95/1983 Sb.), podle něhož se právní vztahy mezi rodiči a dětmi řídí právním řádem smluvní strany, na jejímž území dítě trvale žije.

Okresní soud v Kolíně rozhodl pod sp. zn. 5 Nc 48/78 o zvýšení výživného na nezletilé dítě, které mělo bydliště v Polsku. Krajský soud v Praze při přezkoumání věci dospěl ke správnému závěru, že tu nebyla dána pravomoc čs. soudu ve smyslu čl. 17 odst. 2 Smlouvy mezi ČSSR a Polskou lidovou republikou o úpravě právních vztahů ve věcech občanských, rodinných a trestních (vyhlášené vyhláškou č. 66/1962 Sb.). Nebylo tu možné argumentovat ustanoveními čl. 19 – 21 téže smlouvy, když čs. soud rozhodoval v této věci dříve i nyní jen o otázce výživného a nešlo tu o zřízení opatrovnictví nad nezletilcem ve smyslu ustanovení čl. 19 odst. 2 citované Smlouvy.

U některých soudů Východočeského a Jihomoravského kraje vznikly pochybnosti o tom, zda pojem rodičovská moc (uváděný v čl. 16 odst. 1 Smlouvy mezi ČSSR a PLR, vyhlášené pod č. 66/1962 Sb.) zahrnuje v sobě i vyživovací povinnost. Nebylo tu správně uváženo, že vyživovací povinnost je v citované Smlouvě upravena ustanovením speciálním, a to článkem 17, takže k rozhodování o výživném je tu příslušný soud toho ze smluvních států, na jehož území má bydliště oprávněná osoba, a nikoliv soud státu, jehož je nezletilé dítě státním občanem.

Obvodní soud pro Prahu 10 si v rozhodnutí vydaném ve věci sp. zn. 8 P 301/79 správně vyložil čl. 30 a čl. 49 Smlouvy mezi ČSSR a NDR o právních stycích v občanských, rodinných a trestních věcech (vyhlášené pod č. 38/1957 Sb. se změnami vyhlášenými vyhláškou č. 133/1976 Sb.), že totiž jestliže se změnila poměry rozhodné pro stanovení výživného pro nezletilé dítě ve srovnání se situací, jež tu byla v době, kdy o výživném rozhodoval soud v NDR, potom byl čs. soud oprávněn, pokud jinak byly splněny předpoklady jeho pravomoci ve smyslu ustanovení čl. 30 téže Smlouvy, rozhodnout o změně výživného. Při změně poměrů již tedy nešlo o tutéž věc mezi týmiž účastníky řízení (ve smyslu čl. 49 uvedené Smlouvy).

Při aplikaci vícestranné Úmluvy o vymáhání výživného v cizině, uzavřené v New Yorku 20. 6. 1956 (vyhlášené vyhláškou č. 33/1959 Sb.), je třeba mít na zřeteli, že účelem této Úmluvy je usnadnit vymáhání výživného fyzické osobě, která žije na území jedné ze smluvních stran a uplatňuje nároky vůči osobě, jež podléhá soudní pravomoci jiné ze smluvních stran. Proto ustanovení této Úmluvy se nedá aplikovat na právnické osoby, které v cizině uhrazují zálohově nezletilým dětem výživné za povinného a potom výživné požadují a vymáhají od povinného.

Pokud jde o otázku trvání vyživovací povinnosti rodičů k dětem i po dosažení zletilosti ve věcech s mezinárodním prvkem, potom pro řízení o výživě dítěte proti rodiči žijícímu v cizině zůstává pravomoc čs. soudu zachována, i když dítě nabylo v průběhu řízení zletilosti a uplatňovalo v tomto řízení také nárok na výživné po dosažení zletilosti (k tomuto závěru správně dospěl např. městský soud v Praze v rozhodnutí sp. zn. 20 Co 402/81). Přitom (jak na to poukázal Nejvyšší soud ČSR v rozsudku sp. zn. [1 Cz 28/73](#)) skutečnost, zda jde o cizince nezletilého, je třeba posoudit z hlediska právního řádu toho státu, jehož příslušníkem tento cizinec je (§ 39 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb.), nebo toho státu, na jehož území měl nezletilý cizinec v rozhodné době bydliště nebo pobyt (§ 39 odst. 3 téhož zákona). Je-li nezletilý zároveň příslušníkem několika států, rozhodne státní příslušnost nabytá naposledy. Teprve nelze-li žádnou z uvedených skutečností zjistit, je třeba (ve smyslu ustanovení § 33 zákona č. 97/1963 Sb.) postupovat tak, jakoby šlo o čs. občana.

I když podle ustanovení § 39 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb. je dána pravomoc čs. soudu ve věcech

výchovy a výživy (jakož i v jiných věcech) nezletilého dítěte, které je čs. občanem, avšak žije v cizině, je třeba při rozhodování o tom, zda je třeba v takovém případě upravit podle ustanovení § 27 odst. 2 zák. o rod. styk rodiče (žijícího v ČSSR) s tímto dítětem (žijícího v cizině), brát v úvahu i tu skutečnost, zda lze takovou úpravu na základě smluvních vztahů s cizí zemí realizovat a v případě neplnění stanoveného styku dobrovolně, zda lze přikročit i k soudnímu výkonu rozhodnutí.

Podle ustanovení § 23 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb. se určení nebo popření otcovství řídí právním řádem státu, jehož příslušnost nabylo dítě narozením. Pokud jde o pravomoc čs. soudu k projednání návrhu na určení a popření otcovství, lze takový návrh podat u čs. obecného soudu navrhovatele, nemá-li odpůrce v ČSSR obecný soud (§ 40 zákona č. 97/1963 Sb.).

Mezinárodní smlouvy, kterými je ČSSR vázána, upravují však často otázku použití čs. nebo cizího práva i otázku pravomoci čs. soudu nebo cizího soudu jinak. Např. článek 29 Smlouvy mezi ČSSR a SSSR (vyhlášené pod č. 95/1983 Sb.) uvádí v odstavci 1, že určení a popření otcovství se řídí právním řádem smluvní strany, na jejímž území se dítě narodilo, a v odstavci 3 pak uvádí, že ve věcech určení a popření otcovství je dána pravomoc soudů ČSSR nebo SSSR, má-li dítě bydliště buď v ČSSR nebo v SSSR.

Některá ustanovení mezinárodních smluv vyžadují výklad svých jednotlivých úprav. Např. již uvedený článek 29 Smlouvy mezi ČSSR a SSSR je třeba, pokud jde o jeho první odstavec, vyložit tak, že tu není rozhodné státní občanství dítěte (ani jeho rodičů); pokud jde o třetí odstavec článku 29 citované Smlouvy, je tu rozhodný den zahájení řízení o určení (popření) otcovství bez ohledu na případné pozdější změny bydliště dítěte v průběhu řízení.

Při výkladu Smlouvy mezi ČSSR a Polskou lidovou republikou (vyhlášené pod č. 66/1962 Sb.) dospěl např. Nejvyšší soud České socialistické republiky v rozsudku sp. zn. 1 Cz 13/75 k závěru, že skutečnost, že nezletilý žalobce v řízení o určení otcovství, který je polským státním občanem, žije v ČSSR se svou matkou, jež se tu zdržuje (s povolením podle ustanovení § 2 zákona č. 68/1965 Sb. a § 2 vyhlášky č. 69/1965 Sb.) po dobu několika let a je tu trvale zaměstnána, je třeba posoudit tak, že nezletilý žalobce má v ČSSR bydliště ve smyslu ustanovení čl. 16 odst. 2 citované Smlouvy mezi ČSSR a PLR.

Při rozhodování ve věcech osvojení nezletilých dětí, jde-li o věc s mezinárodním prvkem, musí se soud zabývat nejen otázkou předpokladů pro použití čs. nebo cizího rodinněprávního předpisu ve vlastním řízení o osvojení, ale je nutno mít na zřeteli i zákonné předpoklady (čs. nebo cizího právního řádu) pro posouzení toho, zda je při osvojení třeba přivolení dítěte nebo jiných osob, popřípadě i orgánů.

V tomto smyslu bylo ve zprávě ministerstva spravedlnosti ČSR z 9. 11. 1982 č. 10-1449/81-MO poukázáno na to, že při posuzování pravomoci čs. soudů ve věcech osvojení nezletilého dítěte (§ 41 zákona č. 97/1963 Sb.) i při posouzení toho, kterým právem se osvojení v konkrétním případě řídí (§ 26 zákona č. 97/1963 Sb.), je třeba vycházet ze státního občanství osvojitele (osvojitelů), ale zároveň je třeba se zabývat i tím, jaké státní občanství má osvojované dítě, protože podle právního řádu státu, jehož příslušníkem je dítě, je nutné posoudit, zda při osvojení je třeba přivolení dítěte nebo jiných osob a orgánů. Současně byl vyložen i postup soudu v takovém případě, že totiž je-li podle cizího právního řádu nebo podle mezinárodní smlouvy nutné, aby k rozhodnutí čs. soudu o osvojení byl dán souhlas státu, jehož občanem je cizinec, který má být osvojen (např. podle právního řádu SSSR nebo Rumunské socialistické republiky), požádá soud ministerstvo spravedlnosti ČSR nebo ministerstvo spravedlnosti SSR o vyžádání tohoto souhlasu. Teprve po jeho udělení může soud ve věci rozhodnout (srov. nyní § 28 odst. 1 instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR z 15. 11. 1982 čj. 1900/82-MO, uveřejněné v částce 11/1982 Sbírky instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti ČSR, a § 26 instrukce ministerstva spravedlnosti SSR ze 16. 12. 1980 č. 100/1980-L/M-v, uveřejněné v

částce 1/1981 Zbierky inštrukcií a oznámení Ministerstva spravodlivosti SSR).

F. Ve věcech občanskoprávních s mezinárodním prvkem přicházejí v praxi soudů zejména žaloby o náhradu škody.

Mezi nimi tvoří početnou skupinu náhrady škod způsobených osobními a nákladními motorovými vozidly v mezinárodní dopravě. Právní vztahy jsou tu upraveny několika mezinárodními smlouvami, z nichž lze uvést zejména Mezinárodní úmluvu o jízdě motorovými vozidly (vyhlášenou vyhláškou č. 9/1931 Sb.), Úmluvu o silničním provozu sjednanou ve Vídni 8. 11. 1968 (viz oznámení o jejím vstoupení v platnost pro ČSSR v částce 40/1980 Sb.), Evropskou úmluvu o silničních značkách (vyhlášenou pod č. 175/1969 Sb.) a Úmluvu o právu použitelném pro dopravní nehody (vyhlášenou pod č. 130/1976 Sb.).

Při posuzování nároků na náhradu škody z dopravních nehod je třeba mít na zřeteli, že rozhodné pro posouzení věci je dodržení dopravních předpisů v místě nehody.

Při řešení sporů z dopravních nehod, v nichž přichází v úvahu i plnění z pojistné smlouvy, nelze zapomínat také na objasnění toho, zda vozidlo, které je pojištěno v ČSSR, bylo pojištěno i pro případ poškození, zničení nebo odcizení motorového vozidla mimo území ČSSR na základě dohody ve smyslu ustanovení § 2 vyhlášek č. 11/1983 Sb. a č. 13/1983 Sb.

V případě náhrad škod z mezinárodní železniční přepravy je třeba vycházet zejména z Dohody o přepravě cestujících a cestovních zavazadel po železnicích v přímém mezinárodním styku a z Dohody o přepravě zboží po železnicích v přímém mezinárodním styku a z Dohody o přepravě zboží v přímém mezinárodním styku (SMGS), jež byly vyhlášeny vyhláškou č. 81/1951 Sb., a z Úmluvy o mezinárodní železniční přepravě (COTIF), vyhlášené pod č. 8/1985 Sb. (srov. k tomu rozhodnutí uveřejněná pod č. 35/1982 a č. 4/1984 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Poukázat lze ještě i na Dohodu o všeobecných podmínkách mezinárodních přeprav cestujících autobusy, vyhlášenou vyhláškou č. 39/1976 Sb., dále na Úmluvu o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční nákladní dopravě (CMR), vyhlášenou vyhláškou č. 11/1975 Sb., a také na Dohodu o mezinárodní přímé sdružené přepravě zboží železnice – voda (MŽSV), vyhlášenou vyhláškou č. 169/1960 Sb.

Právní problematika nároků na náhradu škod vzniklých v příčinné souvislosti s leteckou nehodou včetně nároků postihových, opírajících se o ustanovení Varšavské úmluvy o sjednání některých pravidel o mezinárodní letecké dopravě (vyhlášené pod č. 15/1953 Sb. a dále viz i Haagský protokol, vyhlášený pod č. 15/1966 Sb. a Úmluvu o sjednání některých pravidel o mezinárodní letecké přepravě, prováděné jinou osobou než smluvním dopravcem, vyhlášenou pod č. 27/1968 Sb.), byla vyložena z hlediska odpovědnosti dopravce a limitovaných náhrad škod již ve stanovisku bývalého Nejvyššího soudu, Cpj 64/64 (viz sborník III Nejvyššího soudu ČSSR, SEVT, Praha 1980, str. 164-166). Citovanou Varšavskou úmluvu je třeba pokládat ve vztahu k jiným předpisům čs. právního řádu za speciální normu. Odpovědnost dopravce podle této Úmluvy je limitována nejen vůči cestujícím, nýbrž i vůči každému, komu vznikl nějaký právní nárok z usmrcení nebo zranění cestujícího, k němuž došlo v příčinné souvislosti s leteckou dopravou. Omezení odpovědnosti podle čl. 22 uvedené Varšavské úmluvy však neplatí vůči osobám, kterým dopravce odpovídá jako vůči svým pracovníkům.

V praxi soudů přicházejí někdy žaloby o náhradu škody, jež jsou podávány proti zastupitelským orgánům cizích států. Pokud neplyne nic jiného z mezinárodní smlouvy, je nutno vycházet v takovém případě z ustanovení § 47 zákona č. 97/1963 Sb., neboť zastupitelský orgán (velvyslanectví, vyslanectví) tu vystupuje jménem cizího státu, který je v uvedeném právním vztahu pasívně legitimován. Žalobu o náhradu škody tu může čs. soud projednávat jen tehdy, jestliže se cizí stát podrobí jeho pravomoci. Podrobení se tomuto projednávání věci před čs. soudem neznamená ovšem,

že se cizí stát podrobil pravomoci i pokud jde o soudní výkon rozhodnutí.

Správně proto městský soud v Praze uvedl v odůvodnění svého rozhodnutí o odvolání proti rozsudku vydanému obvodním soudem pro Prahu 6 ve věci sp. zn. 8 C 111/82, v níž byla podána žaloba o náhradu škody proti velvyslanectví cizího státu a na této žalobě žalobce setrval, že diplomatické mise jsou zahraničním orgánem cizího státu a nemají právní subjektivitu, která tu náleží jen cizímu státu samotnému.

Mezinárodní smlouva může v některém případě řešit i takové hmotněprávní otázky jako např. otázku závazku státu k zaplacení náhrady škody za některé osoby, které jsou občany státu, jenž takový závazek převzal. Je tomu tak např. v člancích 10 a 11 Smlouvy mezi vládou ČSSR a SSSR, vyhlášené vyhláškou č. 11/1969 Sb., v nichž je zakotven závazek tohoto druhu, avšak mezi vládami smluvních států navzájem, nikoliv vůči poškozeným subjektům. Na tomto hmotněprávním závazku nemění ničeho ta skutečnost, že škodu způsobila některá z osob uvedených v čl. 1 Smlouvy vyhlášené vyhláškou č. 11/1969 Sb., která je již v době jednání soudu o náhradě škody trvale mimo území ČSSR; ustanovení čl. 10 a 11 a 12 citované smlouvy tu platí i v takovém případě. Uvedený závazek podle mezinárodní smlouvy nebrání ovšem poškozenému, aby svůj nárok na náhradu škody mohl uplatnit přímo proti škůdci.

Jak u závazků k náhradě škody, tak i u ostatních občanskoprávních vztahů s mezinárodním prvkem je třeba věnovat pozornost právnímu posouzení případného promlčení práva, jestliže se dlužník promlčení dovolává. Podle ustanovení § 13 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb. se promlčení závazkových práv řídí tímž právním řádem jako závazkové právo samo. Tedy i pro posouzení otázky promlčení práva si mohou účastníci zvolit právo ve smyslu ustanovení § 9 zákona č. 97/1963 Sb. a neučiní-li tak, řídí se jejich vztahy podle ustanovení § 10 odst. 1 téhož zákona, jakož i podle ustanovení § 12, § 14 a § 15 citovaného zákona. Volba práva, kterou ustanovení § 9 zákona č. 97/1963 Sb. dovoluje vykonat i mlčky, není-li vzhledem k okolnostem případu o projevené vůli pochybnost, nemůže však být provedena odlišně, pokud jde o závazkové právo samotné na jedné straně a pokud jde o promlčení práva na straně druhé. To vyplývá z ustanovení § 13 odst. 1 a § 9 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb., podle něhož si účastníci smlouvy mohou zvolit právo, jímž se mají řídit jejich vzájemné majetkové vztahy, tedy konkrétně vznikající právní vztah.

Pokud jde o právní vztah z neoprávněného majetkového prospěchu, který úprava obsažená v zákoně č. 97/1963 Sb. jmenovitě v ustanoveních § 10 – § 12 neuvádí, byl by ve věcech s mezinárodním prvkem posuzován podle čs. právního řádu za předpokladu volby čs. práva účastníky takového právního vztahu (§ 9 zákona č. 97/1963 Sb.) nebo za předpokladů uvedených v ustanovení § 10 odst. 3 zákona č. 97/1963 Sb. (tedy byla-li v ČSSR uzavřena smlouva, z níž je odvozena povinnost k vydání neoprávněného majetkového prospěchu, nebo měl-li v ČSSR bydliště /sídlo/ příjemce návrhu na uzavření smlouvy, z níž pak vyplynul závazek k vydání neoprávněného majetkového prospěchu).

Vyplývala-li povinnost vydat neoprávněný majetkový prospěch z jiné právní skutečnosti než z uzavření smlouvy, avšak k této skutečnosti došlo na území ČSSR, lze tento právní vztah posoudit podle čs. právního řádu.

Nejvyšší soud České socialistické republiky v rozsudku sp. zn. 3 Cz 28/74 dospěl k závěru, že byla-li smlouva o darování movité věci uzavřena v cizině čs. státními občany, kteří nezvolili pro tento závazkový vztah čs. právo, řídí se tento vztah (ve smyslu ustanovení § 10 zákona č. 97/1963 Sb.) právem místa bydliště převádějícího, sídlícího v cizině, a nelze tu k posouzení platnosti smlouvy aplikovat ustanovení § 39 o. z.

G. V pracovněprávních vztazích s mezinárodním prvkem není ani v mezinárodních smlouvách zpravidla modifikována zásada obsažená i v ustanovení § 16 zákona č. 97/1963 Sb., že totiž poměry z

pracovní smlouvy se řídí (pokud se účastníci rozhodli jinak) právem místa, kde pracovník vykonává práci. To se týká i otázek existence nebo neexistence pracovního poměru, jakož i náležitostí pracovní smlouvy. Je třeba si však uvědomit, že citované ustanovení se vztahuje jen na ty právní vztahy, k nimž dochází mezi pracovníkem a zaměstnavatelem (organizací), u nichž není dána totožnost státního občanství anebo státní občanství a sídla zaměstnavatelské organizace. Nevztahuje se proto na právní vztah z odpovědnosti za škodu mezi pracovníkem – čs. občanem a čs. organizací (se sídlem v ČSSR), jestliže ke škodě některého z těchto subjektů došlo v zahraničí; takový vztah se posuzuje vždy přímo podle čs. právních předpisů, tedy podle zákoníku práce 6) .

Proto se na uvedené právní vztahy vztahují i některé zvláštní čs. pracovněprávní předpisy jako např. směrnice federálního ministerstva financí z 11.7. 1972 čj. VII/4-8921/72 o náhradách výdajů při zahraničních pracovních cestách (uveřejněné ve Finančním zpravodaji č. 7/1972; oznámení o jejich vydání viz v částce 18/1972 Sbírky zákonů) /7/. Podle těchto směrnic je upraveno placení náhrady za překročení stanovených devizových částek při zahraničních pracovních cestách, kterou pracovník hradí ve výši, již platí devizoví tuzemci za nákup devizových prostředků čs. devizovým bankám včetně správního poplatku při soukromých cestách do nesocialistických zemí, přičemž náhrada může být umožněna úsporami při příštích pracovních cestách do doby, která je těmito směrnicemi stanovena. V občanském soudním řízení o případných sporech mezi organizací a pracovníkem je třeba z těchto směrnic vycházet.

Ustanovení § 16 odst. 1, věta druhá, zákona č. 97/1963 Sb. o tom, že koná-li pracovník práci v jednom státě na základě pracovního poměru s organizací, která má sídlo v jiném státě, je rozhodné právo sídla organizace, se vztahuje i na organizace se smíšenou účastí subjektů z různých států. Není tu tedy rozhodné, že na činnost organizace, která má sídlo v jiném státě, se podílí také orgán nebo organizace toho státu, na jehož území pracovník vykonává práci.

Pokud jde o pravomoc čs. soudů k projednávání pracovněprávních věcí s mezinárodním prvkem, je nutno použít (nestanoví-li nic jiného mezinárodní smlouva) obdobně ustanovení § 37 zákona č. 97/1963 Sb. o pravomoci čs. justičních orgánů ve věcech majetkových.

H. V notářské agendě přicházejí věci s cizím prvkem zejména v řízení o dědictví.

V řízení o dědictví s mezinárodním prvkem se musí státní notářství zabývat především ověřením a posouzením toho, zda je dána pravomoc čs. státního notářství k projednání dědictví a jaké dědické právo (kterého státu) se použije zejména vzhledem k ustanovením mezinárodních smluv. Uvedenými otázkami se zabývají např. ustanovení článků 38 - 48 Smlouvy mezi ČSSR a SSSR, vyhlášené vyhláškou č. 95/1983 Sb.; jimi je stanoveno, že dědění movitého majetku se podle této smlouvy řídí právním řádem té smluvní strany, na jejímž území měl zůstavitel poslední bydliště, a že pravomoc v dědických věcech je dána k projednání movitého dědictví podle bydliště zůstavitele v době jeho smrti a k projednání nemovitého dědictví je dána pravomoc justičních orgánů SSSR nebo ČSSR, na jehož území toto dědictví je.

Nestanoví-li mezinárodní smlouva nic jiného, potom se právní poměry dědické řídí právním řádem státu, jehož byl zůstavitel příslušníkem v době smrti (§ 17 zákona č. 97/1963 Sb.).

Při použití ustanovení cizího právního řádu na právní poměry dědické je třeba mít na zřeteli především tzv. dědický statut státu, jehož právní řád je tu používán. Dědický statut může být určován různými určovateli. Rozhodnými tu mohou být jednak státní občanství nebo bydliště zůstavitele (princip personální) anebo umístění majetku (princip teritoriální); přitom je někdy ještě třeba rozlišovat mezi majetkem nemovitým a movitým. Je-li dědění nemovitých věcí určováno polohou těchto věcí, zatímco dědění movitých věcí je určováno např. státním občanstvím zůstavitele, dochází tu ke štěpení dědického statutu a k použití ustanovení více právních řádů. K usnadnění přehledu o

právní úpravě cizích států z hlediska jednotného nebo štěpeného dědického statutu vydalo např. ministerstvo spravedlnosti SSR sdělení o rozdělení států podle jejich dědického statutu, uveřejněné v částce 1/1987 Zbierky inštrukcií a oznámení Ministerstva spravodlivosti SSR.

Pravomoc čs. státního notářství k projednání dědictví je dána tehdy, byl-li zůstavitel v době své smrti čs. občanem (§ 44 zákona č. 97/1963 Sb.). Projednání dědictví po čs. občanu, které je v cizině, náleží čs. notářství jen tehdy, jestliže se takový majetek čs. orgánům vydává nebo jestliže cizí stát přiznává rozhodnutím čs. justičních orgánů právní následky. Pokud jde o dědictví po cizinci, které je v ČSSR, jsou v ustanovení § 45 zákona č. 97/1963 Sb. stanoveny tři případy možného projednání takového dědictví (nemovitost v ČSSR, bydliště zůstavitele v ČSSR a žádost dědice, který se zdržuje v ČSSR, jakož i nevydávání dědictví cizím státem, jeho odmítnutí dědictví projednat a nepřiznávání právních následků rozhodnutím čs. státních notářství v cizím státě); ustanovení § 44 zákona č. 97/1963 Sb. se vztahuje i na osoby, které byly dříve čs. státními občany, státní občanství jim však bylo odňato (§ 7 zákona č. 194/1949 Sb.), žijí v cizině, ale jiné státní občanství dosud nezískaly.

V jiných případech se státní notářství omezí na potřebná opatření k zajištění majetku po cizinci (§ 45 odst. 2 zákona č. 97/1963 Sb.).

Podrobnější úpravu postupu čs. státního notářství v dědických věcech s mezinárodním prvkem obsahuje instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR z 15. 11. 1982 č. j. 1900/82-MO (uveřejněná v částce 11/1982 Sbírky instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti ČSR) a instrukce ministerstva spravedlnosti SSR ze 16. 12. 1980 č. 100/1980-L/M-v (uveřejněná v částce 1/1981 Zbierky inštrukcií a oznámení Ministerstva spravodlivosti SSR).

Nejvyšší soud Slovenské socialistické republiky již v rozsudku sp. zn. 1 Cz 69/72 správně poukázal na to, že i když státní notářství posuzuje dědění nemovitosti v ČSSR cizincem podle právního řádu státu, jehož byl zůstavitel občanem v době smrti (§ 17 zákona č. 97/1963 Sb.), pokud jde o zemědělský podnik nebo zemědělskou anebo lesní půdu, musí státní notářství i v tomto případě postupovat podle ustanovení § 40 not. ř. (nyní podle ustanovení § 39 odst. 4 not. ř. ve znění čl. 1 bod 13 zákona č. 134/1982 Sb.)

Již bývalým Nejvyšším soudem bylo vyloženo (viz sborník I Nejvyššího soudu ČSSR, SEVT, Praha 1974, str. 556), že postup podle ustanovení § 49 odst. 2 not. ř. se vztahuje jen na případy vydání dědictví do ciziny v těch věcech, v nichž projednání dědictví nenáleží do pravomoci čs. státního notářství. Opisy vyhlášek, které při tomto postupu státní notářství vydalo ve smyslu ustanovení § 49 odst. 2 not. ř., mají státní notářství zasílat Správě pro věci majetkové a devizové (v Praze nebo Bratislavě) k usnadnění devizové evidence ve smyslu ustanovení § 21 zákona č. 142/1970 Sb. a ustanovení § 33 vyhlášky č. 143/1970 Sb.

Také problematika uplatňování ustanovení devizových předpisů (zákona č. 142/1970 Sb., o devizovém hospodářství, a vyhlášky č. 143/1970 Sb., vydané k provedení uvedeného zákona) v řízení o dědictví (jakož i v řízení o registraci smluv a v ostatní činnosti státních notářství) byla v základních otázkách vyložena v rozboru a zhodnocení praxe státních notářství, uveřejněném pod č. 66/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, a ve sborníku IV. Nejvyššího soudu ČSSR, SEVT, Praha 1986, str. 336 - 350.

Skutečnost, zda cizí stát vydává majetek po zůstaviteli v cizině čs. orgánům nebo zda přiznává rozhodnutí čs. orgánů o takovém majetku právní účinky (§ 44 a § 45 zákona č. 97/1963 Sb.), zjišťují státní notářství dotazem na ministerstvo spravedlnosti ČSR nebo ministerstvo spravedlnosti SSR a dotazem na Správu pro věci majetkové a devizové v Praze nebo Bratislavě.

Zanechal-li zůstavitel - cizí státní příslušník movité věci v ČSSR, státní notářství sepíše protokol o

předběžném šetření, jehož kopii zašle ministerstvu spravedlnosti ČSR nebo ministerstvu spravedlnosti SSR. 8) Nelze-li tyto věci vydat, lze ohledně nich postupovat podle ustanovení § 30 odst. 2 not. ř.; možnost kadukování těchto úschov (§ 74 a § 75 not. ř.) tu není přípustná. Nelze tu však vyloučit dopad ustanovení § 453 odst. 2 a § 453a odst. 1, věta první, o. z.

V praxi státních notářství činí někdy potíže aplikace ustanovení § 35 zákona č. 97/1963 Sb. (o zpětném a dalším odkazu), a to v souvislosti s tím, má-li být při projednání dědictví s mezinárodním prvkem použito ustanovení § 17 zákona č. 97/1963 Sb. cizího právního řádu, který však odkazuje zpět na československé právo. Zákonný předpoklad možnosti přijmout takový zpětný odkaz, odpovídá-li to rozumnému a spravedlivému uspořádání vztahu, o který jde (§ 35 zákona č. 97/1963 Sb.), je nutno chápat vždy pouze jako možnost použití nikoliv jako nutnost nebo povinnost tohoto zpětného odkazu využít; státní notářství této možnosti využije např. tehdy, lze-li použitím čs. právního řádu dosáhnout jednoduššího řešení věci než při použití cizího právního řádu, který tu měl být použit; není tu však sledován účel zvýhodnit ty dědice, kteří jsou čs. státními občany nebo bydlí na území ČSSR.

V této souvislosti je třeba poukázat na to, že pravomoc čs. soudů k projednání návrhů, jejichž podání uložilo účastníkům řízení o dědictví státní notářství podle ustanovení § 18 not. ř., je nutno ve věcech s mezinárodním prvkem posoudit buď podle mezinárodní smlouvy nebo podle ustanovení § 37 zákona č. 97/1963 Sb. a nikoliv podle ustanovení § 44 anebo § 45 téhož zákona, která se vztahují jen na projednání dědictví a nikoliv na projednávání sporů, jež s dědictvím souvisí. Totéž platí o žalobách, jimiž se žalobce domáhá ochrany oprávněného dědice ve smyslu ustanovení § 485 o. z.

4. Uznání a výkon cizích rozhodnutí

Cizí rozhodnutí mají v ČSSR účinnost, byla-li uznána československými orgány (§ 63 zákona č. 97/1963 Sb.).

Výkon uznaného cizího rozhodnutí se uskutečňuje stejně jako se vykonává rozhodnutí československého orgánu.

Uznání znamená, že se cizímu pravomocnému rozhodnutí přiznávají stejné právní účinky, jakoby šlo o rozhodnutí československého orgánu.

Ve věcech manželských a ve věcech určení (zjištění nebo popření) otcovství (tedy v tzv. statusových věcech) přichází podle ustanovení § 67 zákona č. 97/1963 Sb. v úvahu jen uznání vyslovené zvláštním výrokem Nejvyššího soudu ČSSR. Pokud jde o rozhodnutí ve věcech majetkových, není k jejich uznání třeba zvláštního výroku (§ 65 zákona č. 97/1963 Sb.).

Cizí rozhodnutí nelze uznat z důvodů uvedených taxativně v zákoně č. 97/1963 Sb.; to se týká jak cizích rozhodnutí ve věcech statusových (§ 63, § 64 písm. b, c) , d/ a § 67 odst. 3), tak rozhodnutí povahy majetkové (§ 63 – § 64 písm. a/ – e/).

I když uznání nebo výkon cizího rozhodnutí obecně upravuje zákon č. 97/1963 Sb., je třeba se vždy zabývat tím, zda něco jiného nestanoví mezinárodní smlouva, kterou je ČSSR vázána (§ 2 citovaného zákona). Mezinárodní smlouva může totiž pro uznání nebo výkon cizího rozhodnutí určit podmínky rozdílné od zákonné úpravy. V takových případech bude pak třeba vždy vycházet z příslušných ustanovení mezinárodní smlouvy.

Nařízení soudního výkonu cizího rozhodnutí, jakož i cizího rozhodčího nálezů je nutné vždy odůvodnit (§ 66 zákona č. 97/1963 Sb. a § 33 zákona č. 98/1963 Sb.).

A. Uznání cizích rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech určení (zjištění nebo popření)

otcovství je na rozdíl od ostatních rozhodnutí upraveno zvláštním způsobem, který je v těchto statusových věcech dán jejich významem. Z povahy těchto věcí vyplývá, že tu jde jen o jejich uznání a nikoliv o jejich soudní výkon rozhodnutí:

Vyslovit, že se pravomocné cizí rozhodnutí o některé z výše uvedených věcí uznává na území Československé socialistické republiky, přísluší jen Nejvyššímu soudu ČSSR po slyšení generálního prokurátora ČSSR (§ 67 odst. 2 zákona č. 97/1963 Sb.). Podmínkou uznání tu je, že alespoň jedním z účastníků řízení byl československý občan, dále, že rozhodnutí nabylo podle potvrzení příslušného cizího orgánu právní moci, že uznání nebrání některé z podmínek uvedených v ustanoveních § 63, § 64 písm. b), c) a d) a § 67 odst. 3 citovaného zákona. Zvláštní podmínku uznání obsahuje ustanovení § 67 odst. 3 téhož zákona, že totiž pravomocné cizí rozhodnutí, vydané ve věcech manželských a ve věcech určení (zjištění nebo popření) otcovství, lze uznat jen tehdy, byl-li skutkový základ zjištěn způsobem vyhovujícím v podstatě příslušným ustanovením československého práva. Tato podmínka však neznamená, že by se zjištění skutkového stavu muselo v podrobnostech shodovat s čs. právem.

Návrh na uznání cizího rozhodnutí může podat vedle účastníků každý, kdo k tomu prokáže právní zájem, a v zájmu společnosti může návrh podat i generální prokurátor ČSSR.

Jednání v těchto věcech nařízeno být nemusí a řízení končí rozsudkem, jímž se vyslovuje uznání cizího rozhodnutí za předpokladu, že jsou splněny všechny zákonem stanovené podmínky; jinak Nejvyšší soud ČSSR návrh zamítne.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR o uznání cizích rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech určení (zjištění nebo popření) otcovství se kromě základního výroku nevztahuje na případné další výroky cizího rozhodnutí, kterými bývá někdy zároveň rozhodováno o výchově a výživě dětí po dobu rozvodu nebo o otázkách majetkové povahy.

Zjistí-li Nejvyšší soud ČSSR nedostatek některé z podmínek uvedených v ustanoveních § 63, § 64 písm. b), c), d) a § 67 odst. 3 zákona č. 97/1963 Sb., návrh na uznání svým rozsudkem zamítne.

Zamítavé rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR není překážkou projednání návrhu na rozvod manželství čs. soudem, je-li alespoň jeden z manželů československým občanem (srov. § 38 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb.).

Např. krajský soud v Brně svým usnesením sp. zn. 13 Co 150/79 správně zrušil usnesení městského soudu v Brně ve věci sp. zn. 34 C 483/78 o zastavení řízení o rozvod manželství navrhovatele (čs. občana bydlícího v ČSSR) s odpůrkyní, která je jugoslávskou státní občankou a bydlí v Jugoslávii, s poukazem na rozsudek jugoslávského soudu o téže věci. Odvolací soud v odůvodnění svého zrušovacího soudu poukázal na to, že Nejvyšší soud ČSSR svým rozsudkem neuznal zmíněný rozsudek jugoslávského soudu účinným na území ČSSR (a to z toho důvodu, že v rozporu s čl. 26 odst. 2 Smlouvy mezi ČSSR a SFRJ, vyhlášené pod č. 207/1964 Sb., bylo tu jugoslávským soudem rozhodnuto o návrhu na rozvod manželství, přesto, že manžel, proti němuž návrh směřoval, bydlil 9) na území ČSSR, zatímco manželka, která návrh podávala, bydlila v Jugoslávii), takže potom v této projednávané věci rozvodu manželství bylo nutno vycházet z ustanovení § 2 a § 38 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb. a návrh na rozvod manželství projednat, když navrhovatel byl čs. státním občanem.

Čs. soud je povinen při uznávání všech cizích rozhodnutí (tedy i ve věcech nemajetkových) vždy přihlížet k mezinárodním smlouvám, jimiž je ČSSR vázána.

Kromě dvoustranných smluv o právní pomoci uzavřených mezi ČSSR a státy socialistického společenství, jakož i mezi ČSSR a některými dalšími státy, je třeba zvláště upozornit na mnohostrannou mezinárodní Úmluvu o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití (viz vyhlášku

č. 131/1976 Sb.), ke které kromě ČSSR (s platností od 11. července 1976) přistoupily zatím Velká Británie, Švýcarsko, Nizozemí, Dánsko, Švédsko, Norsko, Finsko, Portugalsko, Austrálie, Kypr, Egypt, Itálie a Lucembursko.

V těchto smluvně upravených případech se při uznání pravomocného cizího rozhodnutí vychází z příslušných článků mezinárodní smlouvy (dvoustranné nebo mnohostranné). Podle takových smluv bývá ve většině případů pravomocné rozhodnutí vydané cizím soudem v statusových věcech účinné na území ČSSR bez dalšího řízení a zvláštního rozhodnutí.

Je tomu i tak v případě Smlouvy mezi vládou ČSSR a vládou Francouzské republiky o právní pomoci, uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských, rodinných a obchodních (vyhlášené vyhláškou č. 83/1985 Sb.). Je-li v čl. 21 této Smlouvy uvedeno „řízení o uznání rozhodnutí“, je třeba vyložit jeho znění tak, že tu nejde o soudní řízení ve smyslu ustanovení § 67 odst. 1 zákona č. 67/1963 Sb., nýbrž o řízení správní povahy, v němž např. orgán pověřený vedením matrik posuzuje, zda k zápisu předložené soudní rozhodnutí splňuje podmínky uvedené v čl. 20 písm. a) až f) citované Smlouvy.

Pokud však jde o uvedenou mnohostrannou mezinárodní Úmluvu (vyhlášenou vyhláškou č. 131/1976 Sb.), je třeba dodat, že ustanovení článku 2 této Úmluvy o tom, že rozvody a zrušení manželského soužití budou uznávány ve všech smluvních státech uvedené Úmluvy, se nevztahuje na rozhodnutí soudů, kterými byla vyslovena neplatnost manželství.

Ustanovení § 67 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb. vyžaduje uznávací řízení a vydání zvláštního rozhodnutí v těch případech, v nichž je alespoň jeden z účastníků československým občanem. Jestliže byli všichni účastníci příslušníky státu, o jehož rozhodnutí jde, uznává se pravomocné rozhodnutí bez dalšího řízení a takové rozhodnutí má v ČSSR stejné právní účinky jako pravomocné rozhodnutí československé, nepřiči-li se to veřejnému pořádku (viz § 36 a § 68 zákona č. 97/1963 Sb.). Bylo-li rozhodnutí vydáno soudem státu, jehož příslušníky účastníci nejsou, bude možné takové rozhodnutí uznat až po doložení toho, že je uznáno v domovských státech účastníků.

Rodinněprávním vztahem, o němž se rozhoduje v ČSSR rovněž statusovým rozhodnutím soudu, je osvojení. Protože pravomoc čs. soudů v těchto věcech není výlučná, není tu zákonná překážka, aby osvojení československého dítěte rozhodl i cizí soud. Cizí rozhodnutí o osvojení nebylo však pojato mezi ta statusová rozhodnutí, která při účasti československého subjektu vyžadují ke své účinnosti v ČSSR rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR podle ustanovení § 67 zákona č. 97/1963 Sb.; k jeho účinnosti v ČSSR není tedy třeba zvláštního rozhodnutí.

B. U cizích rozhodnutí v majetkových věcech není k jejich uznání třeba ani zvláštního řízení, ani zvláštního výroku. Cizí rozhodnutí je uznáno tím, že československý orgán k němu přihlédne, jakoby šlo o rozhodnutí československého orgánu (§ 65 zákona č. 97/1963 Sb.). Zjistí-li přitom soud, že jsou splněny předpoklady pro uznání ve smyslu ustanovení § 63 a § 64 téhož zákona, bude mít uznání cizího rozhodnutí povahu vyřešené předběžné otázky pro vlastní rozhodnutí ve věci (např. pro nařízení soudního výkonu rozhodnutí nebo pro rozhodnutí o dědictví) . Z hlediska procesního postupu je přitom čs. soud vždy podle čs. předpisu (§ 48 citovaného zákona).

Vzhledem k tomu, že se tu řízení o uznání cizího rozhodnutí nezahajuje samostatným návrhem, není ani stanovena zvláštní příslušnost k jeho projednání. Posoudí je tedy čs. soud jednající v té věci, k níž je cizí rozhodnutí v nějakém vztahu. Čs. soud nevydává o uznání žádné zvláštní rozhodnutí, ale vypořádá se s otázkou uznání cizího rozhodnutí v odůvodnění svého rozhodnutí o věci.

K uznání cizího rozhodnutí ve smyslu ustanovení § 65 zákona č. 97/1963 Sb. může za splnění předpokladů uvedených v ustanoveních § 63, § 64 písm. a) až e) téhož zákona dojít i v případě, že je nárok z takového rozhodnutí namítán k započtení v jiné právní věci.

K výkonu cizího rozhodnutí o majetkových právech je třeba, aby jeho výkon byl nařízen čs. soudem, přičemž nařízení výkonu je třeba vždy odůvodnit (§ 66 zákona č. 97/1963 Sb.). Odůvodnění rozhodnutí nařizující výkon je nutné k tomu, aby bylo patrné, že soud posuzoval předpoklady pro nařízení soudního výkonu rozhodnutí, a aby účastník v případě nesprávného posouzení podmínek pro výkon mohl poukázat na tuto nesprávnost v opravném prostředku.

Pokud se v praxi soudů vyskytnou případy výkonu cizího rozhodnutí, jímž bylo stanoveno výživné zlomkem, popřípadě procentem mzdy (jiného obdobného příjmu) osoby, která má výživné plnit, lze takovéto cizí rozhodnutí vykonat podle ustanovení československého právního řádu (viz rozhodnutí uveřejněné pod č. 26/1983 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

V takovém případě před nařízením soudního výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy zjistí soud, od kdy povinný pracuje u nynějšího plátce mzdy, popřípadě u kterého plátce (plátců) mzdy dříve pracoval v době, za níž je vymáháno dlužné výživné, jakož i výši čisté mzdy, jež byla povinnému poskytována u dřívějšího plátce mzdy (plátců mzdy).

V usnesení o nařízení soudního výkonu rozhodnutí přikáže soud plátcí mzdy, aby na úhradu dlužného výživného ze strany povinného a do budoucna prováděl srážky ze mzdy povinného zlomkem nebo procentem vyjádřeným v cizím rozhodnutí, jímž byla stanovena takto povinnost platit výživné. Soud přitom vždy uvede, že srážky je třeba provádět z čisté mzdy. Pracoval-li povinný v době, za kterou je vymáháno dlužné výživné, u více plátců mzdy, vyčíslí soud v usnesení zároveň výši vymáhaného za dobu, během níž povinný pracoval u jiného plátce mzdy (plátců mzdy), konkrétní částkou v čs. korunách.

Je třeba, aby z odůvodnění takového usnesení bylo patrné, že se soud zabýval předpoklady pro uznání a výkon rozhodnutí a že dospěl k závěru, že jsou splněny; je třeba také uvést, z kterých zjištění soud dospěl k vyčíslení dlužného výživného určitou částkou v čs. korunách v těch případech, kdy povinný pracoval u více plátců mzdy.

V poučení k rozhodnutí musí být zdůrazněno, že i pro soudní výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy podle cizího rozhodnutí, které ukládá povinnost k plnění výživného zlomkem nebo procentem mzdy, platí ustanovení § 276 až § 281 o. s. ř., zejména § 278 a § 279 o. s. ř. o rozsahu srážek ze mzdy.

Zásadně nelze vyloučit ani to, že československý soud nařídí výkon cizího rozhodnutí, týkající se účastníků, kteří jsou cizími státními občany. Je však třeba se v každém konkrétním případě zabývat tím, zda je pro takovéto nařízení výkonu cizího rozhodnutí dána pravomoc československého soudu i podle mezinárodních smluv, kterými je ČSSR vázána.

Použití ustanovení mezinárodní smlouvy o vzájemném uznávání rozhodnutí ve věcech majetkové povahy je třeba při řešení konkrétního případu soudního výkonu cizího rozhodnutí čs. soudem posuzovat i v souvislosti s ustanoveními § 63 a § 64 zákona č. 97/1963 Sb.. Stanoví-li např. čl. 44 Smlouvy mezi ČSSR a Polskou lidovou republikou (vyhlášené vyhláškou č. 66/1962 Sb.), že každá ze smluvních stran povoluje na svém území výkon pravomocných rozhodnutí vydaných orgány druhé smluvní strany (za podmínek uvedených v čl. 45 téže Smlouvy), potom např. může být ve smyslu citovaných ustanovení zákona č. 97/1963 Sb. i citované Smlouvy nařízen čs. soudem výkon rozhodnutí, a to i na podkladě rozhodnutí, vydaného ve věci výživného v nepřítomnosti osoby, již byla platební povinnost uložena polským soudem v souladu s ustanoveními polského právního řádu. Předpokladem tohoto výkonu rozhodnutí tu ovšem je skutečnost, že účastník nebyl zbaven možnosti účastnit se řízení (čl. 45 písm. c/ Smlouvy vyhlášené pod č. 66/1962 Sb. i např. § 64 písm. d/ zákona č. 97/1963 SB.).

Československý právní řád je účinným nástrojem i ochrany práv a zájmů nezletilých dětí ve vztahu k

cizině, především co do zajištění plateb výživného pro ně. Na tomto úseku vyvíjí svou činnost Ústředí pro mezinárodně právní ochranu mládeže se sídlem v Brně, jehož oprávnění poskytovat právní ochranu dětí ve věcech se vztahem k cizině je zakotveno v ustanovení § 23 vládního nařízení č. 59/1964 Sb. a jehož statut byl vydán výnosem ministerstva spravedlnosti z 30. 12. 1956 čj. 9378/56-L/1.

Ústředí pro mezinárodně právní ochranu mládeže je na území ČSSR jediným celostátním orgánem, který poskytuje právní ochranu dětem ve věcech se vztahem k cizině, přičemž plní tyto hlavní úkoly:

- poskytuje právní ochranu při vymáhání výživného nezletilým čs. dětem žijícím v cizině nebo v tuzemsku, pokud se jejich zákonní živitelé zdržují mimo území ČSSR, a nezletilým dětem cizí státní příslušnosti zdržujícím se na území ČSSR nebo v cizině, jejichž zákonní živitelé se zdržují v ČSSR, na základě plné moci oprávněného zástupce dítěte v rámci mezinárodních smluv,
- plní funkci opatrovníka nezletilých dětí před čs. soudy na základě soudního opatření v řízení podle ustanovení § 26, § 50, § 86 a § 99 zák. o rod.,
- provádí poukazy vymoženého výživného do ciziny a z ciziny,
- zastupuje nezletilé dítě na základě plné moci,
- pomáhá při pátrání po rodičích a jiných osobách povinných výživou k nezletilým dětem a při zjišťování jejich výdělkových a majetkových poměrů,
- podává posudky, vyjádření a stanoviska ve věcech své působnosti soudům, ústředním orgánům a orgánům péče o děti.

Kromě toho vykonává Ústředí na celém území ČSSR funkci odesílajícího a přijímacího orgánu podle článku 2 Úmluvy o vymáhání výživného v cizině, uzavřené v New Yorku 20. 6. 1956 (viz vyhlášku č. 33/1959 Sb.).

K úspěšnému vymáhání výživného v cizině je zapotřebí znát adresu povinné osoby, dále právní možnost vymáhání ve státě, kde se povinná osoba zdržuje (podle mezinárodní smlouvy), podklad pro výkon rozhodnutí (exekuční titul) platný v tomto státě a solvence povinné osoby.

Kromě Ústředí může podat návrh na výkon rozhodnutí přímo zástupce dítěte (zpravidla matka) u příslušného čs. soudu, popřípadě i u příslušného cizího soudu, a to i prostřednictvím advokáta.

Podstatným přínosem k urychlení soudního zákroku vůči osobám, jimž byla soudním rozsudkem uložena vyživovací povinnost k dětem a které žijí v cizině, je Úmluva o uznání a výkonu soudních rozhodnutí o výživném dětí, sjednána

15. 4. 1958 v Haagu (vyhlášená vyhláškou č. 14/1974 Sb.). K této Úmluvě přistoupila ČSSR dne 24. 9. 1970 a jejími členy je i většina západoevropských zemí (s výjimkou Velké Británie a Řecka). Totéž platí i o Úmluvě o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti (vyhlášené pod č. 132/1976 Sb.) a také o Úmluvě o vymáhání výživného v cizině (vyhlášené vyhláškou č. 33/1959 Sb.).

Důležitý význam Úmluvy vyhlášené pod č. 14/1974 Sb. spočívá i v tom, že umožňuje zachování pravomoci čs. soudů při určení vyživovací povinnosti pro čs. děti i vůči povinným osobám žijícím v cizině. Haagská Úmluva umožňuje tak zajistit právní jistotu nezletilého dítěte ohledně výživného podle zásad zákona o rodině 10) v přímých osobních platbách povinné osoby, budou-li dodržovány všechny procesní náležitosti a bude-li výživné vůči povinným devizovým cizozemcům stanoveno v reálné výši v měně státu, kde žijí a pobírají mzdu.

Pokud by šlo v této souvislosti o otázku placení výživného za plátce v cizině jinými osobami v ČSSR v československých korunách, je třeba přihlížet zejména k ustanovení § 19 odst. 1 písm. a) zákona č. 142/1970 Sb. o devizovém hospodářství, podle něhož devizoví tuzemci mohou jen s povolením Státní banky československé platit v tuzemsku nejen devizovým cizozemcům, ale komukoliv v jejich prospěch nebo z jejich majetku.

V rámci soudního výkonu rozhodnutí nelze již měnit částku stanovenou vykonávaným rozhodnutím v cizí měně.

Jestliže vzhledem ke změně kursu cizí měny v poměru k československé měně by poklesem tohoto kursu byl poškozen např. nezletilý oprávněný z vyživovací povinnosti, protože by hodnota cizí měny vyjádřená v československých korunách neodpovídala hodnotě vyjádřené v rozhodnutí, které je podkladem pro soudní výkon rozhodnutí (exekučním titulem), podle stavu v době, kdy bylo toto rozhodnutí vydáno, pak by měla československá oprávněná nezletilá osoba možnost podat u soudu péče o nezletilé návrh na změnu dosavadního soudního rozhodnutí o jejím výživném.

Vydávání rozhodnutí čs. soudů o výživném v nestabilní cizí měně se značně pohyblivým kursem je tedy nežádoucí.

Při vyčíslení vymáhané částky v československých korunách při soudním výkonu rozhodnutí vedeném na podkladě cizího rozhodnutí, ukládající povinnému bydlícímu v ČSSR povinnost platit částku (částky opěťujícího se plnění) v cizí měně, je v takovém případě rozhodný stav podle kursovního lístku Státní banky československé v době provádění výkonu rozhodnutí (např. v době provádění srážek ze mzdy).

Např. Nejvyšší soud České socialistické republiky v rozsudku sp. zn. 5 Cz 55/86 uvedl: Jestliže oprávněný navrhuje u čs. soudu soudní výkon rozhodnutí k vymození výživného stanoveného v cizí měně proti povinnému, který je čs. státním občanem a bydlí v ČSSR, nařídí soud výkon rozhodnutí srážkami z mzdy povinného pro pohledávku dlužného i běžného výživného v té cizí měně, jež je uvedena ve výroku rozhodnutí, které je podkladem pro soudní výkon rozhodnutí. Soud v rozhodnutí přikáže plátcí mzdy, aby na úhradu tohoto výživného prováděl srážky z čisté mzdy povinného v rozsahu odpovídajícím přepočtu výživného stanoveného v cizí měně na čs. měnu podle kursovního lístku Státní banky československé, platného v době provádění srážek, s tím, že i na tyto případy se vztahují ustanovení § 276 až § 281 o. s. ř. Současně soud poučí plátce mzdy, aby sražené částky ze mzdy povinného zasílal Státní bance československé k jejich poukazování oprávněnému do ciziny. Plátce mzdy může ovšem i v takovém případě postupovat případně podle ustanovení § 288 o. s. ř.

C. Ohledně uznání pravomocných cizích rozhodnutí v jiných věcech, než která jsou jmenovitě uvedena v ustanoveních § 65 a § 67 zákona č. 97/1963 Sb., je nutno vycházet z toho, že se uznávají za podmínek upravených v ustanoveních § 63 a § 64 téhož zákona, obdobně jako je tomu u věcí majetkových (§ 65 citovaného zákona). Z ustanovení zákona č. 97/1963 Sb.

ani z ustanovení občanského soudního řádu 11) nelze přesvědčivě

dovodit, že by v těchto věcech nemohl čs. soud nařídít např. soudní výkon cizího rozhodnutí podle ustanovení § 272 a § 273 o. s. ř. Pro účinnost všech rozhodnutí vydaných ve věcech uvedených obecně v ustanovení § 1 zákona č. 97/1963 Sb. je třeba jejich uznání československými orgány. Zvláštní uznávací řízení je však výslovně upraveno jen v případech věcí manželských a věcí určení (zjištění nebo popření) otcovství. V ostatních případech je tedy třeba vycházet z toho, že zvláštní uznávací řízení předepsáno není a je proto nutno vyjít z té úpravy, která řeší otázky uznávání cizích rozhodnutí bez zvláštního uznávacího řízení (§ 65 citovaného zákona).

5. Ostatní poznatky z vyřizování věcí s mezinárodním prvkem

Odpovídající pozornost musí být soudy i státními notářstvími věnována při vyřizování věcí s mezinárodním prvkem otázkám vyměřování a vymáhání soudních a notářských poplatků ze strany devizových cizozemců (ve smyslu ustanovení zákona č. 142/1970 Sb. a vyhlášky č. 143/1970 Sb.), jakož i otázkám úhrady nákladů řízení ze strany těchto osob.

Pokud jde o postup soudů a státních notářství týkajících se pohledávek vůči dlužníkům v cizině, je v základních otázkách upraven instrukcí ministerstva spravedlnosti ČSR z 12. 3. 1973 čj. 333/73-OZ (uveřejněnou jednak v částce 3-4/1973 Sbírky instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti ČSR a jednak jako příloha 2 instrukce téhož ministerstva z 15. 11. 1982 čj. 1900/82-MO, kterou se upravuje styk s cizinci v oblasti právních vztahů a účast cizinců v řízení, uveřejněné v částce 11/1982 téže Sbírky) a instrukcí ministerstva spravedlnosti SSR z 1. 9. 1973 č. 731/1973-E (uveřejněnou jednak v částce 2/1975 Zbierky inštrukcií a oznámení Ministerstva spravodlivosti SSR a jednak jako příloha 2 instrukce ze 16. 2. 1980 č. 100/1980-L/M-v o styku súdov a štátných notárstiev SSR s justičními orgány a úradmi cudzích štátov v oblasti právnych vzťahov a o postupe pri vybavovaní vecí s mezinárodním prvkem, uveřejněné v částce 1/1981 téže Zbierky).

Placení soudních poplatků (i jiných nákladů řízení) devizovými cizozemci je věnováno také stanovisko federálního ministerstva financí z roku 1982 (s nímž byly soudy v ČSR seznámeny ve sdělení č. 13/1982 Sbírky instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti ČSR). Zdůraznit je třeba zejména ty závěry z tohoto stanoviska, podle nichž není správné vyměřování soudního poplatku zahraničnímu účastníku řízení v cizí měně; není také potřebné devizové povolení k tomu, aby od cizozemského účastníka soudního řízení přijal soud peněžní plnění na úhradu nákladů řízení (s výjimkou těch případů, v nichž by šlo o úhradu z tuzemského majetku cizozemského účastníka řízení) a že zástupce účastníka řízení, který žije v ČSSR, může ze zálohy, kterou obdržel od cizozemského účastníka (ve smyslu ustanovení § 15 odst. 1 a 2 zákona č. 142/1970 Sb.), uhrazovat veškeré soudní náklady řízení, přičemž k této úhradě nepotřebuje devizové povolení.

Hrazení nákladů právní pomoci ve vztahu k cizině je upraveno ustanovením § 12 již uvedené instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR z 15. 11. 1982 čj. 1900/82-MO a ustanovením § 35 rovněž uvedené instrukce ministerstva spravedlnosti SSR z 16. 12. 1980 č. 100/1980-L/M-v.

Ve smyslu těchto ustanovení se také v praxi soudů a státních notářství postupuje.

Správně např. městský soud v Praze v rozsudku sp. zn. 20 Co 440/80 uvedl, že náklady spojené s prováděním důkazů v cizině (odměna tlumočníka za překlad dožádání) platí stát bez nároku na jejich náhradu.

Při rozhodování o nákladech řízení ve věcech s mezinárodním prvkem je ovšem třeba přihlížet i k mezinárodním smlouvám.

Např. v socialistických státech (s výjimkou Jugoslávie) hradí dožádaný justiční orgán při dožádání sám veškeré náklady spojené s touto mezinárodní právní pomocí. Shodná úprava je dána i smlouvou o právní pomoci, jež byla uzavřena mezi ČSSR a Alžírem. Dvoustranné mezinárodní smlouvy o právní pomoci, které byly uzavřeny např. s Jugoslavií, Rakouskem, Francií, Velkou Británií, Itálií, Řeckem, Tureckem, Kyprem, Afghanistanem a Tuniskem, upravují úhradu právní pomoci tak, že dožadující justiční orgán hradí dožádanému orgánu zejména znalečné, popřípadě i další náklady spojené s dožádáním. Také podle mezinárodní Úmluvy o civilním řízení (vyhlášené vyhláškou č. 72/1966 Sb.) a podle Úmluvy o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních (vyhlášené vyhláškou č. 129/1976 Sb.) může dožádaný stát požadovat od dožadujícího státu náhradu placených výdajů (např. na odměnu znalců). Tuto praxi uplatňují např. soudy v NSR a v Rakousku. V mezinárodních

smlouvách o právní pomoci bývá upravena také možnost požadovat složení zálohy na náklady spojené s dožádáním (například ve smlouvách mezi ČSSR a Jugoslávií, Rakouskem, Řeckem a Kyprem).

Lze také požadovat náhradu nákladů při doručování písemností (srov. např. čl. 7 odst. 2 Úmluvy o civilním řízení, vyhlášené pod č. 72/1966 Sb., a čl. 12 odst. 2 Úmluvy o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních, vyhlášené pod č. 85/1982 Sb.).

Postup čs. soudu při úhradě nákladů mezinárodní právní pomoci do ciziny je upraven v ustanovení § 36 instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR z 15. 11. 1982 čj. 1900/82-MO (v částce 11/1982 Sbírky instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti ČSR) a v ustanovení § 35 odst. 3 instrukce ministerstva spravedlnosti SSR ze 16. 12. 1980 č. 100/1980-L/M-v (v částce 1/1981 Zbierky inštrukcií a oznámení Ministerstva spravodlivosti SSR).

6. Závěry

Projednávání věcí s mezinárodním prvkem a rozhodování o nich je třeba v činnosti soudů a státních notářství věnovat odpovídající pozornost, třebaže počet těchto věcí soudní (notářské) agendy není velký. Jde však o agendu, která vyžaduje od soudce a státního notáře náročnější přípravu, zejména z hlediska znalosti úprav obsažených v četných dvoustranných i vícestranných mezinárodních smlouvách. Význam této agendy spočívá v tom, že při jejím vyřizování se soud nebo státní notářství podílejí v dílčí otázce na řešení mezinárodních vztahů a dochází přitom k pozitivní součinnosti orgánů dvou nebo více států.

Při úsilí o další vzestup úrovně projednávání věcí s mezinárodním prvkem a rozhodování o nich musí být soudům a státním notářstvím zdůrazňována včasnost, odbornost i komplexnost přístupu k této agendě. U odvolacích soudů a podle možností i u soudů prvního stupně je na místě uplatňovat zásadu specializace soudců (státních notářů), kteří jsou pověřováni vyřizováním věcí s mezinárodním prvkem.

Soudům a státním notářstvím je třeba zajistit úplnou a včasnou informovanost o přístupu jednotlivých států k vícestranným mezinárodním smlouvám, týkajících se mezinárodní právní pomoci a úpravy občanskoprávních, rodinněprávních a pracovněprávních vztahů s mezinárodním prvkem.

Úprava obsažená v zákoně č. 97/1963 Sb. (ve znění zákona č. 158/1969 Sb.) o mezinárodním právu soukromém a procesním se osvědčila a doložila potřebnost úpravy těchto vztahů samostatným právním předpisem. Zkušenosti z uplynulého období od účinnosti tohoto zákona a další rozvoj i rozšíření mezinárodních právních vztahů vedou k úvaze o potřebě doplnění nebo novelizování některých ustanovení zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním. V praxi soudů se např. postrádá ustanovení citovaného zákona, jež by výslovně upravovalo pravomoc československých soudů k projednání pracovněprávních vztahů s mezinárodním prvkem a použití hmotněprávních ustanovení na tyto vztahy, a také ustanovení, jež by upravovalo jmenovitě soudní výkon rozhodnutí i jiných cizích rozhodnutí než ve věcech majetkových a než těch rozhodnutí, jež jsou uvedena v ustanovení § 67 zákona č. 97/1963 Sb.

Soudci a státní notáři, kteří vyřizují věci s mezinárodním prvkem musí mít především na zřeteli zvláštní právní povahu, složitost a citlivost právních vztahů s tímto prvkem a musí si být vědomi náročnosti přípravy a postupu v probíhajícím řízení i náročnosti v rozhodování i v odůvodňování rozhodnutí vydaných v uvedených právních věcech, v nichž je nutno zpravidla vycházet z právních předpisů dvou nebo více států a mezinárodních smluv, uzavřených mezi státy o otázkách mezinárodní právní pomoci a o úpravě vztahů v oblasti mezinárodního práva soukromého.

Poznámky pod čarou:

- 1) Srov. k tomu např. V/1967 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR, str. 521.
- 2) Ministerstvo spravedlnosti SSR vydalo i směrnici, kterou se upravuje postup soudů a státních notářství při jejich styku s čs. zastupitelskými úřady v cizině (uveřejněnou v částce 1/1987 Zbierky inštrukcií a oznámení Ministerstva spravodlivosti SSR).
- 3) Některé následné změny jednacího řádu pro okresní a krajské soudy, vydaného uvedenou instrukcí ministra spravedlnosti ČSR, byly pak uvedeny přehledně ve sdělení č. 14 v částce 5/1983 Sbírky instrukcí a sdělení ministra spravedlnosti ČSR.
- 4) Ministerstvo spravedlnosti SSR vydalo např. směrnici, kterou se upravuje postup soudů a státních notářství při uplatňování Úmluvy o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních (vyhlášené vyhláškou č. 129/1976 Sb.); tato směrnice je uveřejněna v částce 1/1987 Zbierky inštrukcií a oznámení Ministerstva spravodlivosti SSR.
- 5) zákona č. 94/1963 Sb. (jehož úplné znění se změnami a doplňky bylo vyhlášeno pod č. 66/1983 Sb.)
- 6) zákona č. 65/1965 Sb. (ve znění se změnami a doplňky vyhlášeném pod č. 55/1975 Sb. a ve znění zákonů č. 72/1982 Sb., č. 111/1984 Sb., č. 22/1985 Sb. a č. 52/1987 Sb.).
- 7) Citované směrnice jsou nyní ve znění výnosu federálního ministerstva financí čj. VII/4 - 7 766/73 (uveřejněného pod č. 37/1973 Finančního zpravodaje), výnosu téhož ministerstva čj. VII/4 - 22 828/73 (č. 72/1973 finančního zpravodaje), výnosu téhož ministerstva čj. VII/4 - 14 638/1974 (č. 50/1974 Finančního zpravodaje) a výnosu téhož ministerstva čj. VII/4 - 1878/75 (uveřejněného pod č. 19/1975 Finančního zpravodaje).
- 8) Srov. k tomu dále § 37 a násl. instrukce ministerstva spravedlnosti ČSR č. 9/1982, uveřejněné v částce 11/1982 Sbírky instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti ČSR, a § 36 instrukce ministerstva spravedlnosti SSR č. 1/1981 Zbierky inštrukcií a oznámení Ministerstva spravodlivosti SSR).
- 9) tj. měl zde pobyt v úmyslu se zde trvale zdržovat
- 10) zákona č. 94/1963 Sb. (jehož úplné znění se změnami a doplňky bylo vyhlášeno pod č. 66/1983 Sb.)
- 11) zákona č. 99/1963 Sb. (jehož úplné znění se změnami a doplňky bylo vyhlášeno pod č. 78/1983 Sb.)